

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Varhaiskasvatuksen opettajan täydennyskoulutus

Jeena Karttunen

SELVITYS LIPERIN KUNNAN KOHTAAMISPAIKKA KODAN
MERKITYKSISTÄ VANHEMPIEN KASVATUSTYÖN TUKIJANA JA
LASTEN SOSIAALISTEN SUHTEIDEN VAHVISTAJANA

Opinnäytetyö
Toukokuu 2020

OPINNÄYTETYÖ

Toukokuu 2020

Varhaiskasvatuksen opettajan
täydennyskoulutus

Tekijä

Jeena Karttunen

Nimeke

SELVITYS LIPERIN KUNNAN KOHTAAMISPAIKKA KODAN MERKITYKSISTÄ VANHEMPIEN KASVATUSTYÖN TUKIJANA SEKÄ LASTEN SOSIAALISTEN SUHTEIDEN VAHVISTAJANA

Toimeksiantaja Liperin kunta

Tiivistelmä

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarkastella Liperin kunnan perhekeskuksen kohtaamispaikka Kodan toiminnan merkitystä varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kasvatustyön tukijana sekä sitä, millainen merkitys Kodalla on varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisten suhteiden ja leikin vahvistajana. Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä on selvittää perhekeskuksen kohtaamispaikka Kodan asiakkaita haastatteleamalla, millaisia kasvatukseen liittyviä haasteita Kodan varhaiskasvatusikäisten lasten vanhemmat kokevat. Lisäksi selvitettiin sitä, millainen Kodan merkitys on vanhempien kasvatustyön tukijana ja varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisten suhteiden vahvistajana. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja aineisto kerättiin teemahaastatteleamalla kuutta Kodassa käyvää varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhempaa. Aineiston analyysi tehtiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmin.

Opinnäytetyön tuloksien mukaan Kodan tarjoama merkityksellinen vanhempien kasvatustyön tuki oli sosiaalinen tuki, eli vertaistuki ja Kodan tarjoamat sosiaaliset suhteet. Kodan toiminta vahvisti varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisia suhteita ja leikkimahdollisuuksia. Kodan toiminta on ennaltaehkäisevää työtä, ja toiminta toi yhteen samassa elämäntilanteessa olevia perheitä. Opinnäytetyötä voivat hyödyntää varhaiskasvatusalan opiskelijat ja alan ammattilaiset, ja työ avaa näkökulmia varhaiskasvatukseen liittyvän työn monipuolisista mahdollisuuksista ja varhaiskasvatuksesta ennaltaehkäisevänä työnä.

Kieli
suomi

Sivuja 64
Liitteet 4
Liitesivumäärä 7

Asiasanat

varhaiskasvatus, osallisuus, ennaltaehkäisevä työ, vertaistuki, vanhemmuuden tukeminen

THESIS

May 2020

Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9

FI 80200 JOENSUU

FINLAND

Author

Jeena Karttunen

Title

RESEARCH OF MEANINGS OF PARENT SUPPORT AND STRENGTHENING OF CHILDREN'S SOCIAL SKILLS AT A LOW THRESHOLD MEETING POINT IN LIPERI

Commissioned by the Municipality of Liperi

The aim of the thesis was to research the meanings of parenting support and strengthening of social skills of children at a low threshold meeting point called Kota in Liperi. The purpose of the thesis was to explore experiences of participants at Kota. The results will be used in developing the work of the low threshold meeting point. This thesis is a qualitative research. The material of this thesis was collected by making six interviews. The analysis of the material was made by using the methods of the material focused content analysis.

The result of the research was that the activities of Kota strengthen parenting by providing parent peer support. It also gives possibilities for children to play and develop their social skills and interaction with other children. The meeting point activity is a pre-emptive action and it increases communality. Social- and healthcare and kindergarten teacher students can use this research and its results. This research can expand a view of the varied possibilities of early childhood education work.

Language
Finnish

Pages 62
Appendices 4
Pages of Appendices 7

Keywordsⁱ

early childhood education, participation, pre-emptive work, peer support, parenting support

Sisältö

1	Johdanto	6
2	Varhaiskasvatussuunnitelma ja ennaltaehkäisevä työ	7
2.1	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja varhaiskasvatustuki.....	7
2.2	Varhainen tuki varhaiskasvatuksessa	8
2.3	Ennaltaehkäisevä työ.....	9
2.4	Lapsen osallisuus	10
3	Perhekeskukset	14
3.1	Kohtaamispaikkatoiminta	15
3.2	Kohtaamispaikan kriteerit	16
4	Vanhemmuus ja lapsen sosiaalisten suhteiden ja leikin kehitys	17
4.1	Vanhemmuuden haasteet ja voimavarat	19
4.2	Varhaiskasvatustieteen lapsen vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot ..	21
4.5	Leikin merkitys lapsen kehitykselle	26
5	Yhteisö ja yhteisöllisyys	27
5.1	Yhteisöllisyys varhaiskasvatustieteen lapsen elämässä.....	28
5.2	Vertaistuki- ja toiminta	29
5.3	Vertaistuen merkitys vanhemmuudessa ja kasvatustyössä.....	30
5.4	Varhaiskasvatustieteen lapsen vertaisryhmät	32
6	Aihepiiriin liittyvät opinnäytetyöt	33
7	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä.....	35
8	Laadullinen tutkimus	36
8.1	Teemahaastattelu	38
8.2	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	40
9	Tulokset	43
9.1	Haastateltavien perustiedot ja Kodan toiminta.....	44
9.2	Varhaiskasvatustieteen lapsen kasvattamiseen liittyvät haasteet sekä voimia vievät ja voimia tuovat asiat arjessa	45
9.3	Sosiaaliset suhteet ja vertaistuki.....	46
9.4	Kodan merkitys varhaiskasvatustieteen lasten vanhempien kasvatustyön tukijana	47
9.5	Kodan merkitys varhaiskasvatustieteen lasten sosiaalisten suhteiden ja leikin kehittymiselle	48
10	Johtopäätökset	50
10.1	Varhaiskasvatustieteen lapsen kasvattamiseen liittyvät haasteet sekä voimia vievät ja voimia tuovat asiat arjessa	50
10.2	Kodan merkitys varhaiskasvatustieteen lasten vanhempien kasvatustyön tukemisessa	52
10.3	Kodan merkitys varhaiskasvatustieteen lasten sosiaalisten suhteiden ja leikin kehittymiselle	54
11	Pohdinta.....	57
11.1	Luotettavuus ja eettisyys	59
11.2	Oppimisprosessi	61
11.3	Jatkotutkimusaiheet ja opinnäytetyön hyödynnettävyys	62
	Lähteet.....	63

Liitteet

- Liite 1 Saatekirje haastateltaville
- Liite 2 Haastattelulupa
- Liite 3 Teemahaastattelurunko
- Liite 4 Esimerkki analyysipolusta

1 Johdanto

Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Liperin kunta. Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella perhekeskuksen kohtaamispaikka Kodan merkitystä varhaiskasvatusikäisten lasten vanhemmille sekä saada heiltä tietoa Kodan toiminnan kehittämistarpeista. Opinnäytetyöni on osa varhaiskasvatuksen opettajan täydennyskoulutusta, ja tarkastelen erityisesti Kodan toiminnan merkitystä varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kasvatustyön tukijana sekä varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisten suhteiden ja leikin vahvistajana. Perhekeskuksen kohtaamispaikka Kota on toiminut Liperin kunnassa noin vuoden verran, joten nyt on hyvä aika selvittää toiminnan merkitystä ja siihen liittyviä kehittämistarpeita Kodan asiakkailta. Vastaavanlaista selvitystä toiminnasta ei ole aiemmin tehty.

Liperin kunnan kohtaamispaikka Kota on kaikille perheille avoin tila, joka tarjoaa mahdollisuuden rentoon ja vapaamuotoiseen yhdessäoloon toisten kanssa. Kota on matalan kynnyksen kohtaamispaikka, ja sen toimintaperiaatteisiin kuuluu tarjota perheille vertaistukea, juttu- ja leikkiseuraa, erilaisia tapahtumia, kerhoja ja ammattilaisten vierailuja. Kodan tiloissa toimii kootusti lapsiperheiden tukipalveluita, kuten esimerkiksi järjestöjä, perheneuvola ja perhetyö, varhaiskasvatus ja seurakunta. (Liperin kunta 2019.)

Opinnäytetyöraportissa kuvaan työni lähtökohtia, toteutusta ja työssä käytettyjä menetelmiä. Avaan raportissa keskeisiä tuloksia ja johtopäätöksiä peilaten niitä aiheeseen liittyvään teoretietoon. Pohdin myös raportissani oppimiskokemuksiani ja ammatillista kasvuani, eettisiä kysymyksiä ja työn luotettavuutta sekä hyödynnettävyyttä ja jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 Varhaiskasvatussuunnitelma ja ennaltaehkäisevä työ

Opinnäytetyöni tietoperustassa avaan keskeisiä käsitteitä kuten varhaiskasvatustilaa ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, lapsen osallisuutta, perhekeskus- ja kohtaamispaikkatoimintaa, vanhemmuutta, lapsen sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitoja, leikin merkitystä lapsen kehitykselle, vertaistukea ja yhteisöllisyyttä. Opinnäytetyöni on osa varhaiskasvatuksen opettajan täydennyskoulutusta, joten työn näkökulma liittyy varhaiskasvatusikäisiin lapsiin ja heidän huoltajiinsa.

2.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja varhaiskasvatustilaa

Varhaiskasvatustilaa tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatustilaa, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, joka painottuu erityisesti pedagogiikkaan (Opetushallitus 2019, 7). Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Yksi sen tehtävistä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä lasten huoltajien kanssa. Varhaiskasvatustilaa tarkoituksena on edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Varhaiskasvatustilaa opitut tiedot ja taidot lisäävät lasten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus 2019, 14.)

Varhaiskasvatustilaa (2018) mukaan varhaiskasvatustilaa tavoitteena on muun muassa edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia sekä antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatustilaa. Yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja valmiuksien antaminen ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä ja kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa on myös kirjattu varhaiskasvatustilaa. Lapsen yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tarkoituksenmukaisen tuen järjestäminen varhaiskasvatustilaa tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä, lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen sekä toimimisen edistäminen vertaisryhmässä ovat varhaiskasvatustilaa tavoitteita. Lapsia tulee

ohjata eettisesti kestävään ja vastuulliseen toimintaan, toisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. Lapsella on oltava mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Toimiminen yhdessä lapsen sekä lapsen huoltajien kanssa lapsen tasapainoisen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi ja lapsen huoltajan tukeminen kasvatustyössä ovat myös lain tavoitteina. (Opetushallitus 2019, 16.)

Päiväkotien henkilökunnan yhteistyö ja laaja ja toimiva yhteistyöverkosto pyrkivät turvaamaan lapsen hyvän ja turvallisen varhaiskasvatuksen sekä mahdollistamaan jatkumon varhaiskasvatuksesta kouluun. Suomalainen terveydenhuolto- ja neuvolatoiminta tarjoavat lapsille hyvät kasvun ja kehittymisen lähtökohdat. Varhaiskasvatukseen kuuluvat palvelut tarjoavat kaikille lapsille mahdollisuuden kasvaa ohjatussa, oppimista tukevassa ja sivistävässä ympäristössä. Kaikissa lapsen kasvun vaiheissa tarvitaan yhteistyötä lapsen, huoltajien ja yhteiskunnan palveluja järjestävien tahojen kesken. Lapsen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että hänellä on turvalliset ja pysyvät aikuissuhteet sekä pysyvä vertaisryhmä, jonka jäsenten kanssa lapsi voi muodostaa ystävyysuhteita. (Helenius & Lummelahhti 2018, 17.)

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteistyössä monien eri asiantuntijoiden ja eri yhteisöjen kanssa, jotka tarjoavat tukea tai muuta yhteistyötä varhaiskasvatuksen toimintaan. Yhteistyön tuloksena syntyy verkosto, joka tukee lapsen kasvua ja auttaa perheitä kasvatustyössä. Paikallisten olosuhteiden mukaan näitä yhteistyötahoja voivat olla esimerkiksi koulu, urheilu- ja kulttuuritoiminta, seurakunta ja muut lähiympäristön toimijat. Myös mahdollisesti tarvittava tuki ja erityinen tuki voidaan suunnitella asiantuntijoiden kanssa ja järjestää tarvittavaa haasteita ennaltaehkäisevää toimintaa varhaiskasvatuksessa. (Helenius & Lummelahhti 2018, 20.)

2.2 Varhainen tuki varhaiskasvatuksessa

Varhainen tuki varhaiskasvatuksessa rakentuu vahvan perusosaamisen ja peruspedagogiikan varaan, ja siihen sisältyy myös ennaltaehkäisevä näkökulma. Tuen järjestämisen haasteena on saada se ulottumaan kasvatustalouteen niin,

että tuki tulee sinne, missä lapsi on. Tämä edellyttää tuen tarpeen arvioinnilta ja sen järjestämiseltä uudenlaista lähiympäristön vastuunottoa, ja päivittäisen perustyön tarkastelua varhaisen tuen näkökulmasta. Lapsen erityisen tuen tarve liittyy yhä useammin tilanteisiin tai olosuhteisiin, joita ei voida tunnistaa lääketieteellisellä yksilödiagnostisella määritelmällä. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen tuen tarve ryhmään liittymisessä ja ryhmässä toimimisessa, sosiaalis-emotionaalisen kehityksen tuen tarpeet ja perheen muutostilanteet tai perheen voimavarojen heikentyminen (Heinämäki 2005, 9.)

Erityisen tuen rinnalle keskusteluun on liittynyt varhainen tuki. Sillä tarkoitetaan lapsen varhaisvuosina tapahtuvaa tukemista ja mahdollisimman varhain käynnistyviä tukitoimia. Varhaiseen tukeen liittyy ennaltaehkäisevä, lapsen kasvun ja kehityksen riskitekijöihin tunnistamiseen liittyvä näkökulma ja se edellyttää lapsen yksilöllistä tukemista osana päivittäistä toimintaa ja työyhteisön toiminnan tietoista arviointia ja kehittämistä varhaisen tuen suuntaan. Varhaista tukemista ja tuen tarpeen ennaltaehkäisyä on myös kasvatusympäristön arviointi ja kehittäminen. (Heinämäki 2005, 8–9.)

Varhaiskasvatus ja koulu ovat tärkeitä kehitysympäristöjä lapsille, sillä lapset viettävät niissä suuren osan lapsuudestaan. Heidän kokemuksensa niistä ja niissä vallitsevista olosuhteista ja ilmapiiristä vaikuttavat heidän koko elämäänsä. Varhaiskasvatus ja koulu tavoittavat lähes koko lapsiväestön, joten niillä on myös hyvät mahdollisuudet vaikuttaa lasten kehitykseen. Varhaiskasvatuksen keskeinen tehtävä on edistää lapsen kasvua ja kehitystä, sekä tukea vanhempia heidän kasvatustyössään. Varhaiskasvatus on tärkeä osa lasten suojelua ja ennaltaehkäisevää lastensuojelua. (Taskinen 2010, 40.)

2.3 Ennaltaehkäisevä työ

Ennaltaehkäisevä työ käsitteenä ja toimintana voidaan liittää oikeastaan kaikkiin hyvinvointiin, huolenpitoon ja ylipäättään jollain lailla hoivaan liittyvään työhön. Ehkäisevän työn tarkoituksena on suojata lapsia ja nuoria erilaisilta sosiaalisilta ongelmilta, jotka voivat uhata heidän hyvinvointiaan jossain elämän vaiheessa.

(Salon 2012, 83 mukaan.) Ehkäisevän työn käsitteen rinnalla käytetään usein myös varhaisen tuen käsitettä. Ehkäisevä työ voi oletetusti lisätä niin yksilön kuin yhteisönkin hyvinvointia, sekä säästää yhteiskunnalta rahaa. Ehkäisevällä työllä voidaan lisätä lasten hyvinvointia suojaavia rakenteita ja vähentää heidän haavoittuvuuttaan erilaisten hyvinvointia uhkaavien riskitekijöiden suhteen (Salon 2012, 81 mukaan; Lundbom 2014, 10).

Käytännössä ehkäisevä työ on varhain annettua ja ohjattua tukea. Kaikki ihmiset eivät tarvitse hankalassa tilanteessa tukimuotoja ammattilaisilta tai palveluverkostolta, vaan lähipiiri, sukulaiset ja naapuriapu voivat olla riittävä ja sopiva tukimuoto arkeen. Kaikilla ihmisillä ei kuitenkaan ole sosiaalisia suhteita, jotka voisivat auttaa arjessa ja omassa tilanteessa. Ehkäisevä työ voi olla yhteisöllisyyttä tukevaa, ja yksikin hyvä ryhmä voi kannatella ihmistä elämän haasteiden keskellä (Maunun 2014, 41, Lundbomin 2014, 11 mukaan). Lasten ja nuorten hyvinvointi ja hyvinvoinnin edistäminen sekä kasvua ja kehitystä tukevat elinolosuhteet ovat ilmeistä ehkäisevää työtä. Lastensuojelulain 2 momentin mukaan ”lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin”. Ehkäisevää työtä tehdä tavalla tai toisella erilaisissa kasvatustehtävissä, kuten varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja sosiaalityössä. (Lundbom 2014, 12.)

2.4 Lapsen osallisuus

Lapsen osallisuus on alkanut esiintyä yhteiskunnallisessa keskustelussa viime vuosikymmeninä, ja osallisuuden ja lapsen kuulemisen merkitys on korostunut eri palveluissa ja varhaiskasvatuksessa. Tämä on osa laajempaa yhteiskunnallista muutosta, jossa korostetaan yksilöiden osallisuutta. Varhaiskasvatuskäisen lapsen osallistumiselle keskeinen lähtökohta on Lapsen oikeuksien sopimus. Keskeistä siinä on kuulluksi tuleminen, toimijuus ja osallisuus. Lasten toimijuus nähdään sosiaalisena toimintana, joka tuottaa seurauksia. Osallisuus taas määrittyy toimintana, joka pohjaa vahvasti vastavuoroisuuteen muiden läsnäolijoiden kanssa ja jossa lapsella on

mahdollisuus vaikuttaa tietoisesti sosiaalisessa ympäristössään. Toimijuus ja osallisuus ovat läheisiä käsitteitä keskenään, ja lasten kuuleminen liittyy molempiin niin, että se mahdollistaa lapselle toimintaedellytykset ja tulemisen huomioon otetuksi ympäristössään. Nämä näkökulmat ovat myös keskeisiä varhaiskasvatuksen toteuttamista ohjaavassa arvopohjassa kuten Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteissa vuodelta 2016. (Turja & Vuorisalo 2017, 36.)

Osallisuus käsitteenä liittyy kaikkeen lasten toimintaan. Osallisuutta varhaiskasvatuksessa voidaan jakaa alakäsitteisiin esimerkiksi näin: osallisuus arjessa määrittelee lapsen osallisuuden päiväkodin arkeen, rutiineihin ja perustoimintoihin, ja lapsi nähdään toimijana. Osallisuus sosiaalisissa suhteissa ja ryhmätoiminnassa perustuu vuorovaikutukseen ja yhteiseen toimintaan ryhmässä, jossa kasvattajat ja lapset ovat tasa-arvoisia. Osallisuus kokemuksena perustuu jokaisen lapsen henkilökohtaisiin kokemuksiin osallisuudesta päiväkotiyhteisössä. Lapsen osallisuuden voidaan ajatella olevan lapsen oma kokemus merkityksellisestä tilanteesta tai kohtaamisesta arjessa, joten sitä ei voida asettaa ylhäältä käsin ajatteleamalla, että pelkkä osallistuminen toimintaan synnyttäisi osallisuuden kokemuksen. Osallisuuden kokemus herättää lapsessa innostumisen ja ilon tunteita ja luo tilanteesta mielekkään oppimisen ja vuorovaikutuksen tilanteen, johon lapsi sitoutuu intensiivisesti. Tunnekokemuksen keskeisyys lapsen osallisuudelle on painottunut osallisuuden tarkastelussa (Karlssonin 2005 ja Turjan 2011, 19 mukaan). Kaikki lapset eivät kuitenkaan ole samanlaisia, ja erilaiset tavat reagoida ympäristöön ja oppia merkitsevät eroja osallisuuden kokemuksissa. Osallisuus pitää sisällään myös mahdollisuuden vetäytyä tilanteista, ja lapsi tarvitsee tähän kykyä, mutta myös lupaa ja sallimista. Yksin leikkiminen ja rauhoittuminen voi olla myös lapsen valinta, siinä missä vuorovaikutuksessa oleminenkin. Jos lapsi vetäytyy liiaksi vuorovaikutuksesta, hän tarvitsee silloin aikuisen tukea liittyäkseen uudestaan ryhmään. (Leinonen 2016, 18–19.)

Osallisuutta on jo kauan käytetty käsitteenä puhuttaessa kansalaisten vaikutusmahdollisuuksista yhteiskunnassa, esimerkiksi Sherry Arnstein (1969) on esittänyt mallin kansalaisten osallisuuden askelittaisesta kehittymisestä.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana osallisuuden käsitettä on alettu soveltaa yhä enemmän koskemaan myös nuorimpien lasten kanssa tapahtuvaa toimintaa. Osallisuus on toimijuutta, joka toteutuu sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa ja edellyttää vastavuoroisuutta läsnäolijoiden kesken. Se ei ole vain mukana olemista ja osallistumista johonkin valmiiksi järjestettyyn toimintaan, vaan siihen sisältyy kaikkien osapuolten, niin lasten kuin aikuistenkin mahdollisuus vaikuttaa omaan ja yhteiseen yhdessäoloon ja toimintaan. Tämä taas edellyttää kuulluksi tulemistä ja muiden kuuntelemista. Lasten kuunteleminen tekee mahdolliseksi sellaisen pedagogisen toiminnan, jossa otetaan huomioon lasten yksilölliset lähtökohdat ja ajattelu. Lasten näkökulma asioihin voi poiketa merkittävästi aikuisten näkökulmasta, ja se haastaa kasvattajan refleктоimaan ja kyseenalaistamaan omaa ajatteluaan. Tämä taas tarjoaa mahdollisuuden ammatilliseen kehittymiseen. (Turja & Vuorisalo 2016, 45–46.)

Osallisuuden kulttuurissa on kysymys kasvamisesta demokraattiseen ajattelu- ja toimintatapaan, ja sen eri osapuolilla, niin lapsilla kuin aikuisilla on monenlaisia tavoitteita, tarpeita, näkökulmia ja mielenkiinnon kohteita. Yhteisen, kaikille merkityksellisen toiminnan järjestäminen vaatii siis yhteisiä neuvotteluja. Tavoitteen edistämiseksi on tärkeää, että myös pienille lapsille tarjoutuu päivittäin tilanteita, joissa he voivat harjoitella niitä taitoja, joita tarvitaan demokraattisessa yhteisössä, kuten oman ajattelun kehittymistä omien mielipiteiden muodostamiseksi, omien ajatusten ilmaisua, muiden kuuntelemista ja heidän asemaansa asettumisesta, eri näkökulmien perustelemista ja yhteisen ratkaisun löytämistä (Turja & Vuorisalo 2016, 47).

Psykologian ja maantieteiden professori Roger A. Hart laati vuonna 1992 edellä mainitun Sherry Arnsteinin osallisuuden tikapuumallin pohjalta vastaavan mallin kuvaamaan lasten ja nuorten osallisuuden kehittymistä ja heidän voimaantumistaan. Tikapuumallin alimmat askelmat käsittelevät lasten muodollista kuulemistä ja osallistumista aikuisten suunnittelemaan toimintaan, jonka tavoitteista lapsilla ei ole riittävää tietoa, ja johon he eivät voi vaikuttaa tai he eivät ole tietoisia kuulluksi tulemisestaan. Alimpien askelmien toimintaa ei katsota osallisuudeksi. Seuraavilla askelmilla lasten kuuleminen ja tietoisuus ovat lisääntyneet, mutta päätöksenteko on aikuisilla. Näiden jälkeen tulee toiminta,

jossa lapset ovat aloitteellisia toimijoita ja aikuiset heidän avustajiaan, eivätkä rinnalla toimijoita. Ylimpänä osallisuuden tasona Hartin mukaan on tilanne, jossa lapset ja aikuiset vievät toimintaa eteenpäin rinnakkain yhdessä ideoiden, neuvotellen ja toimien. (Turja & Vuorisalo 2016, 51.)

Tikapuumallin kritiikkinä on, ettei se huomioi osallistujien subjektiivisten kokemusten merkitystä, vaan siinä on oletuksena osallisuuden lisääntyminen automaattisena yhdessä vallan ja vaikutusmahdollisuuksien lisääntyessä. Eli mitä enemmän lapset voivat olla mukana päätöksenteossa, sitä enemmän heidän ajatellaan olevan osallisina päätöksiä koskevassa toiminnassa (Hotarin, Orasen & Pösön 2009, 119 mukaan) Kritiikki voidaan kohdistaa niin, että miten kaikki lapset, esimerkiksi alle kolmevuotiaat tai erityisen tuen tarpeessa olevat lapset tulevat kuulluksi yhteisöllisyyden rakentumisessa. (Eskel & Marttila 2013, 79.)

Varhaiskasvatuksen päämääränä on kasvattaa lapsia osaksi yhteiskuntaa. On tärkeää, että lapset saavat päiväkodissa harjoitella sellaisia taitoja, jotka vahvistavat heidän aktiivista toimijuuttaan ja osallisuutta yhteiskunnassa. Kokemus kuulluksi tulemisesta vaikuttaa lapsen hyvinvointiin niin tässä hetkessä kuin tulevaisuudessakin. Ympäristö, joka tukee pienestä pitäen mahdollisuuksia vaikuttaa ja malleja siitä, miten toisten kanssa ollaan, kasvattaa aktiivisia ja osaavia ihmisiä. Osallisuuteen kuuluu omien toiveiden ja tarpeiden ilmaisemisen lisäksi kyky ottaa toiset huomioon. Osallisuus on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Lapsen äänen kuuleminen ja sen ottaminen osaksi pedagogista suunnittelua, toteutusta ja arviointia on yksi suomalaisen varhaiskasvatuksen haasteista. Ilman sitä lapsen osallisuus ei pääse toteutumaan. Aikuisen herkkyys kuunnella ja taito tarttua heidän spontaaneihin ideoihinsa ja viedä niitä yhdessä eteenpäin mahdollistaa lapsen osallisuuden toteutumisen. Lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen lisäksi tärkeitä osallisuuden kokemuksia lapselle syntyy yhteistoiminnassa toisten lasten kanssa. Leikkeihin mukaan pääseminen, ja niissä tasavertaisena toimiminen vaikuttavat kokonaisvaltaisesti lapsen osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemukseen. Osallisuuden periaatteisiin kuuluu oikeus osallistua, mutta myös olla osallistumatta. Toisinaan on perusteltua kannustaa lapsia liittymään mukaan

yhteiseen toimintaan, mutta ei suinkaan aina. Se missä raja kulkee, vaatii aikuiselta perusteluja, pohdintaa ja asian tiedostamista, jotta osallisuuden periaatteet täyttyvät. (Roos 2017, 23–24.)

Lasten osallisuudella ei tarkoiteta vain yksittäisiä toimintatapoja tai osallisuutta lisääviä erillisiä projekteja, vaan lähtökohtana on kasvattajien näkemys lapsesta toimijana. Osallisuuden mahdollistaminen tarkoittaa erilaisia asioita eri lasten kohdalla. Lapsen osallisuuden edellytyksiä tulee huomioida ja tukea yksilöllisesti. Nuorimpien lasten osallisuus lähtee mikrotason vuorovaikutustilanteista, joissa he saavat mahdollisuuksia tulla kuulluksi ja vaikuttaa heitä itseään koskeviin asioihin. Vähitellen lasten osallisuuden tavat monipuolistuvat ja kasvavat osallisuuden eri ulottuvuuksilla. Muutos kohti lasten osallisuuden vahvistamista tulee esiin yhteisön pedagogisessa toimintatavassa, eli siinä miten toimintaa suunnitellaan, mitä asioita suunnittelussa pidetään tärkeänä ja jätetäänkö suunnittelussa joustavasti tilaa lasten omille oivalluksille, aloitteille tai ongelmanratkaisuille, miten pedagogiset tavoitteet sisällytetään osaksi sellaista toimintaa, jossa myös lapset kokevat ”omistajuutta” ja miten esimerkiksi dokumentointia hyödynnetään, kun arvioidaan tavoitteissa etenemistä ja tehdään niin lapsille kuin heidän perheilleen näkyväksi toiminnan merkityksellisyyttä. (Turja & Vuorisalo 2016, 54–55.)

3 Perhekeskukset

Lapsi- ja perhepalveluiden uudistuksen myötä perhekeskukset tuovat palvelut lapsiperheiden saataville ja verkostoivat lapsiperhepalvelut toimivaksi ja yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Perhekeskusmalleja on kehitetty kaikissa maakunnissa vastaamaan perheiden tarpeita ja kansallisia linjauksia, ja ne otetaan käyttöön osaksi kuntien, järjestöjen ja seurakuntien toimintaa koko Suomessa. Perhekeskus tarjoaa palveluita kaikenikäisille lapsille ja heidän perheilleen, ja sen tarkoituksena on verkostoida palvelut yhtenäiseksi kokonaisuudeksi nykyisen palveluiden hajanaisuuden sijaan. Perhekeskuksen verkostoimia palveluita ovat esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvola, kotipalvelu,

perheneuvola, perhetyö, lapsioikeudelliset palvelut, varhaiskasvatus sekä järjestöjen ja seurakuntien työ. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2019.)

Perhekeskuksen tehtäviä ovat mm. vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen, lapsen ja perheen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja seuraaminen, varhainen tukeminen ja palveluiden helpon saatavuuden ja nopean avun takaaminen, monikulttuuristen perheiden erityistarpeiden huomioiminen sekä yhteisöllisenä kohtaamispaikkana toimiminen. Jokaisessa perhekeskuksessa on lapsille ja perheille tarkoitettuja avoimia kohtaamispaikkoja, joiden tehtävänä on mahdollistaa vanhempien keskinäistä tukea ja tarjota perheiden kanssa yhdessä suunniteltua toimintaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019).

3.1 Kohtaamispaikkatoiminta

Kohtaamispaikat ovat osa perhekeskuksen toimintaa. Niiden tehtävänä on lapsen ja perheen osallisuuden, vuorovaikutuksen ja voimavarojen vahvistaminen, sekä tukea perheiden hyvää arkea ja yhteisöllisyyttä. Toiminnan tarkoitus on edistää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia ja terveyttä. Kohtaamispaikat ovat avoimia kaikille lapsille, nuorille ja perheille. Kohtaamispaikkojen toimintakulttuurin perustana ovat kohtaaminen, kuuleminen ja kunnioittaminen sekä osallisuus. Toiminnan tavoitteena on mm. edistää vanhemmuuden voimavarojen vahvistumista, vertais- ja ystävyysuhteiden muodostumista, lapsiperheiden arjen helpottumista, leikkikokemusten ja -seuran saamista sekä yhteisöllisyyden vahvistumista ja perheiden yhdenvertaisuuden lisääntymistä. Kohtaamispaikka on matalan kynnyksen palvelu, joka tarjoaa lapsille, nuorille ja perheille vapaata yhdessäoloa, vertaistoimintaa sekä yhteisöllisyyttä vahvistavaa toimintaa, kuten vertaistukiryhmiä, teemailtoja, tapahtumia, leikkiä ja avointa varhaiskasvatusta sekä toimintaympäristön vapaaehtoistoiminnalle. (Kekkonen 2019, 1.)

Kohtaamispaikan työntekijät osaavat tunnistaa ja ottaa puheeksi lapsen tai perheeseen liittyviä huolia, ja he pystyvät kohtaamaan perheen heti avun tarpeen tullessa ilmi. Keskusteluapua ja tukea voidaan tarjota esimerkiksi lapsen ja

nuoren kasvuun ja kasvatukseen, vanhemmuuteen ja parisuhteeseen liittyviin kysymyksiin ja perheen kohtaamiin haasteisiin. Kohtaamispaikan työntekijä tekee tiivistä yhteistyötä perhekeskuksen muiden työntekijöiden ja tarvittaessa myös muiden palvelujen kanssa. Lapsi- ja perhekohtaisesti matalan kynnyksen tukena voidaan tarjota tarvittaessa mm. ohjausta ja neuvontaa, saattamista ammatillisen avun piiriin ja jalkautuvia palveluja. (Kekkonen 2019, 2.)

Kohtaamispaikka on toimintaympäristö mm. järjestöille, seurakunnille, avoimelle varhaiskasvatukselle, lapsi- ja perhepalveluille ja alueen sidosryhmille sekä vapaaehtoistoimijoille. Kohtaamispaikan toimijat voivat tehdä yhteistyötä samassa toimitilassa tai toimintaa voi toteuttaa yhteistyöverkostossa eri toimipaikoissa. Toimijaverkostot voivat olla esimerkiksi avoin päiväkotitai varhaiskasvatustoiminta, perheentalo tai perhekahvila, seurakunnan lapsi- ja perhekerho, asukas- tai leikkipuisto, virtuaalinen kohtaamispaikka ja paikalliset yhdistykset ja vapaaehtoiset. Kohtaamispaikka voi sijaita perhekeskuksen tiloissa, avoimessa päiväkodissa, perheentalossa, äitiys- ja lastenneuvolassa tai koulun yhteydessä. Tilojen tulee olla esteettömät ja sopia lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin ja yhteisölliseen vertaistoimintaan. (Kekkonen 2019, 2.)

3.2 Kohtaamispaikan kriteerit

Perhekeskuksen kohtaamispaikan toimintaa ohjaavat laatukriteerit, joiden tehtävänä on auttaa perhekeskuksia ja paikallisia toimijoita organisoimaan ja kehittämään toimintaansa kohtaamispaikan tavoitteiden ja tehtävien mukaisesti. Kohtaamispaikan kriteereitä ovat kytkytyminen perhekeskustoimintaan, eli kohtaamispaikkatoiminta on osa perhekeskuksen toimintaa, ja se on toiminnallinen osa perhekeskusta ja palveluverkostoa. Perhekeskuksen sote-palvelut, kuntien avoimet varhaiskasvatuspalvelut ja hyvinvointi- ja terveystoiminta, järjestöt ja seurakunta sopivat yhdessä kohtaamispaikkatoiminnan resurssien ja muiden toimintaedellytysten turvaamisesta. (Kekkonen 2019, 2–3.)

Toiminnan on oltava suunnitelmallista, ja toimintaa tuottavat maakunta, kunta, järjestöt, seurakunta ja yksityiset toimijat. Toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa

ja kehittämisessä otetaan huomioon lasten, nuorten ja perheiden tarpeet ja sitä tehdään yhdessä heidän kanssaan, sekä toimintaa arvioidaan ja seurataan säännöllisesti. Toiminta on ammatillisesti koordinoitua ja ohjattua, sekä jatkuvaa ja säännöllistä. Kohtaamispaikkatoiminta on avointa kaikille lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Se on saavutettavissa ja esteetöntä, eli tilat ovat hyvien kulkuyhteyksien päässä, ja aukioloajat ovat säännölliset. Toimintaan voi osallistua ilman ajanvarausta, ja se on pääosin maksutonta sekä päihteetöntä. (Kekkonen 2019, 3.)

Kohtaamispaikkatoiminnan tarkoituksena on vahvistaa yhteisöllisyyttä. Siihen pyritään tarjoamalla avointa toimintaa ja vapaata yhdessäoloa, vertaisryhmätoimintaa, teemailtoja, tapahtumia ja tapaamisia sekä muuta paikallisten tarpeiden mukaista ohjelmaa. Lapsille on tarjolla avointa leikki- ja varhaiskasvatustoimintaa ja nuorille heille suunnattua toimintaa. Toiminnalla tuetaan lapsiperheiden arkea ja jaksamista. Lapsia ja perheitä ohjataan muista perhekeskuspalveluista toiminnan pariin, ja perhettä osataan ohjata tarvittaessa eteenpäin muiden palvelujen ja tuen piiriin. Kohtaamispaikassa on tarjolla asiantuntemusta ja osaamista yhteisöllisen toiminnan toteuttamiseksi ja sinne voidaan tarvittaessa tuoda ammatillista osaamista ja palveluja, jotka tukevat perheiden varhaista matalan kynnyksen avunsaamista, neuvontaa ja tukea. (Kekkonen 2019, 3–4.)

4 Vanhemmuus ja lapsen sosiaalisten suhteiden ja leikin kehitys

Vanhemmuus on elinikäinen ja aina keskeneräinen prosessi, joka syntyy päivittäisessä lapsen ja äidin tai lapsen isän välisessä vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa. Ymmärrys omaa äitiyttä tai isyyttä kohtaan tarvitsee omaa ja yhteistä aikaa. Se muodostuu yhteisistä kokemuksista lapsen kanssa arjen keskellä ja vanhemmuutta jakaen. Lapsen ja vanhempien välinen ja vanhempien keskinäinen rakkaus vahvistavat vanhemmuuden tilaa ja antavat kummallekin vanhemmalle voimia ja kärsivällisyyttä toimia rakastavasti lasta kohtaan haastavissakin tilanteissa. Vanhemmuus on lapsen äidin ja isän tapa olla

emotionaalisisessa ja fyysisessä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa, sekä toimia ja ottaa erilaisia rooleja suhteessa lapseen hänen tarpeidensa mukaisesti. Vanhemmuus on sitä, että näkee lapsen ja tunnistaa hänen tarpeitaan, viestejään ja tunteitaan, ja vastaa niihin sekä auttaa lasta niiden tunnistamisessa ja säätelyssä, ottaa lapsen huomioon ja huolehtii hänestä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 124.)

Lapsen perusturvallisuuden ja luottamuksen kokemus vaikuttaa lapsen myöhempiin ihmissuhteisiin ja luo pohjaa hyvälle itsetunnolle ja minäkuvulle sekä kehittää empatiakykyä. Lapsen riittävä perusturva mahdollistaa hänelle ympäristön tutkimisen ja innostaa leikkimään, luomaan ja oppimaan uusia asioita. Varhaiset vuorovaikutuskokemukset vaikuttavat lapsen aivojen kehitykseen eli ne muovaavat osin aivojen toiminnallista rakennetta. Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan vanhemman ja lapsen välistä yhteistä tekemistä, kokemista ja olemista lapsen ensivuotena. Lapsi tarvitsee vanhemman aikaa ja tunnetta siitä, että vanhempi nauttii hänen seurastaan. Yhteisellä tekemisellä ei tarvitse olla suunnitelmia ja päämääriä, riittää kun ollaan yhdessä ja jaetaan erilaisia kokemuksia lapsen kanssa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018)

Vanhemmuus ja siihen kohdistuvat odotukset ovat suuria, ja työelämän haasteet vaativat myös omat ponnistuksensa, joten vanhempien parisuhteelle ja oman elämän toteuttamiselle voi olla vaikea löytää aikaa. Olisi kuitenkin tärkeää löytää turvapaikka vanhempien väsymykselle, toiveille, peloille, keskeneräisyydelle, riittämättömyyden ja syyllisyyden tunteille. Paikka, missä vanhemmilla on mahdollisuus tyydyttää omia tarpeitaan ja tankata voimia, joita vanhemmuus vaatii. (Rönkkö & Rytönen 2010, 126.)

Vanhempien voimavaroilla on vaikutusta koko perheen hyvinvointiin. Perheen sisäisiä voimavaroja ovat esimerkiksi vanhempien koulutus, heidän tietonsa, taitonsa ja luottamukselliset ihmissuhteet. Myönteinen minä käsitys itsestä kasvattajana auttaa luomaan avoimen ja turvallisen suhteen lapseen. Perheen ulkopuolisista voimavaroista merkityksellisiä ovat muiden ihmisten, kuten sukulaisten, ystävien ja naapureiden tarjoama sosiaalinen tuki. Myös samassa elämäntilanteessa olevat muut lapsiperheet ovat osoittautuneet tärkeäksi tuen

lähteeksi. Merkittäviä kuormittavia tekijöitä ovat arjen raskaus, erityisesti oman ajan puute ja yhteisen vanhempien välisen ajan vähäisyys sekä väsymys. (Hermanson & Pelkonen 2004, 80–81.)

4.1 Vanhemmuuden haasteet ja voimavarat

Vanhemmille suunnattujen tutkimusten mukaan lapsiperheet kokevat huolta monenlaisista syistä, esimerkiksi lapsen fyysiseen kasvuun ja kehitykseen, terveyteen ja elämäntapoihin eli liikuntaan, ruokailuun ja lepoon liittyen koki huolta noin 40 % vanhemmista (Perälän ym. 2011, Halmeen & Perälän 2014; Perälän, Vuorisalmen & Halmeen 2014, 96 mukaan). Yli kolmanneksella vanhemmista huoli liittyi lasten sosiaalisiin suhteisiin, kuten kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin, tunne-elämään ja tietokonepelien pelaamiseen. Tiedetään, että ahdistus ja pelot ovat melko yleisiä, ja yleisesti lasten tunne-elämää ja sosiaalisia taitoja tulisi vahvistaa jo varhain, sillä ne voivat olla voimavaroja, joiden avulla voidaan välttää myöhempien ongelmien syntymistä. Esimerkiksi mielenterveysongelmat voivat aiheuttaa pitkäkestoisia inhimillisiä ja taloudellisia seurauksia, sillä ne voivat vaikuttaa oppimiseen, kouluttautumiseen ja työuraan. (Paanasen ym. 2013 mukaan; Perälä ym. 2014, 96).

Pienten lasten vanhemmista yli puolet on tutkimusten mukaan huolissaan omasta jaksamisestaan vanhempana. Noin kolmannes on huolissaan yhteisen ajan riittämättömyydestä lapsen kanssa, omista vanhemmuuden taidoistaan ja maltin menettämisestä ristiriitatilanteissa. Myös vanhempien parisuhdeongelmat, taloudelliset huolet, syyllisyyden ja riittämättömyyden tunteet, perheessä esiintyvät mielenterveys- ja päihdeongelmat, lähisuhdeväkivalta, yksinäisyys ja ongelmat lapsen tapaamisjärjestelyissä aiheuttavat usein huolta perheen arjessa. (Perälän ym. 2011, Halmeen & Perälän 2014, 96 mukaan). Tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että vanhemmuuden vahvistamiseen, haasteiden varhaiseen tunnistamiseen ja niiden kehittymisen ja kasautumisen ehkäisemiseen tarvitaan lisää uusia keinoja. Ennakointi edellyttää niin ehkäisevän työn vahvistamista, kuin palveluntuottajien tavoitteellista yhteistoimintaa. (Halme, Vuorisalmi & Perälä 2014, 97.)

Työn ja perheen yhteensovittaminen aiheuttaa usein kielteisiä jännitteitä lapsiperheissä hyvinvoinnin näkökulmasta katsottuna. Vuonna 2012 lapsiperhekyselyyn vastanneista työssäkäyvistä pienten lasten vanhemmista lähes kolmasosa koki, että heillä oli työnsä takia liian vähän aikaa lapsilleen. Myös puolison kanssa työstä johtuvaa ajanpuutetta koettiin lähes yhtä yleisesti kuin lasten kanssa, ja nämä kokemukset olivat niin äideillä kuin isillä yleisempiä pikkulapsiperheissä. Jopa 40 % työssäkäyvistä vanhemmista oli huolissaan jaksamisestaan vanhempina, ja tämä on tutkimusten mukaan vahvasti yhteydessä työelämän vaativuuteen. Myös kotitöiden jakautuminen epätasaisesti ja siitä aiheutuvat riidat ovat yleisempiä pikkulapsiperheissä, ja äidit kokivat isiä useammin kotitöiden aiheuttavan riitaa. (Salmi & Lammi-Taskula 2014, 41–42.)

Ajanpuute on usein asiantuntijoiden huolenaiheena vanhemmuudesta puhuttaessa. Lasten ja perheen parissa vietettyä aikaa ei voi korvata sen laadulla. Arkeen osallistuminen mahdollistaa lasten kokemusten kuulemisen ja synnyttää huolenpidon ja turvallisuuden ilmapiiriä, mikä on lasten kehitykselle ja hyvinvoinnille tärkeää. Työn yhteys vanhemmuuteen voi näkyä siinä, että kokemukset ja tuntemukset yhdellä elämän osa-alueella vaikuttavat myös toisiin osa-alueisiin. Työssä koettu tyytyväisyys leviää kotiin ja päinvastoin, samoin työstressi ja uupumus voivat välittyä perheeseen ja vanhemmuuteen. (Kinnunen & Mauno 2002, 105–106.)

Parisuhde vaikuttaa myös vanhemmuuteen ja vanhempien hyvinvoinnin ongelmat, esimerkiksi masennus, stressi ja työuupumus voivat kiristää parisuhdetta, aiheuttaa riitoja ja heikentää vanhempien välistä vuorovaikutusta. Tämä puolestaan voi välittyä kielteisesti vanhemmuuteen. Toisaalta puolisoiden välinen keskinäinen sosiaalinen tuki voi estää työstressin vaikutukset lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Tutkimusten mukaan pahoinvointi vähenee, jos tunteita voi ilmaista ja puoliso kuuntelee aktiivisesti ja osoittaa ymmärrystä ja arvostusta. Perheen erilaisissa stressitilanteissa toisen aikuisen tuki ja kannustava läsnäolo on näin ollen merkittävää myös lasten kannalta. (Kinnunen & Mauno 2002, 106.)

Voimavaroja antavat tekijät edistävät lapsen kasvua ja kehitystä ja suojaavat lasta epäsuotuisilta tekijöiltä. Kuormittavat tekijät kuuluvat elämään, ja ne saattavat vaarantaa lapsen suotuisan kehityksen. Voimavarat tuovat elämään hallittavuuden tunnetta. Kaikilla ihmisillä on sekä kuormittavia, että voimavaroja antavia asioita elämässään. Esimerkiksi isovanhemmilta saatava tuki ja apu voivat toimia voimavarana, kun taas muutto vieraalle paikkakunnalle, jossa ei vielä ole ystävä- tai läheisverkostoa, saattaa olla kuormittava tekijä perheelle. Vanhemmuus itsessään on kuormittavaa, vaikka lapsi on tervetullut ja odotettu. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

Keskeisiä voimavaroja kuormittavia ja antavia tekijöitä ovat esimerkiksi vanhempien omat lapsuuden kokemukset, terveys ja elämäntavat, parisuhde, äitiyteen ja isyyteen kasvaminen, vanhemmuus, lapsen hoito ja kasvatusta, perheen tukiverkosto, työllisyys ja taloudellinen tilanne, asuminen sekä tulevaisuuden näkymät. Voimavaraisuus riippuu siitä, miten voimavaroja antavat ja kuormittavat tekijät koetaan. Kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa omiin voimavaroihin tiedostamalla omat voimavaroja antavat ja kuormittavat tekijät, sekä työskentelemällä aktiivisesti voimavarojen eteen. Lapsia ja heidän vanhempiaan ohjataan esimerkiksi ottamaan vastuuta terveydestään ja terveellisistä elintavoista. Vertaisryhmätoiminnasta on usein tukea lapselle ja vanhemmille, sillä ryhmissä on mahdollista reflektoida omaa tilannetta ja saada vertaistukea. Vanhemmuuden ja perheiden voimavaroja lisääviä tekijöitä ovat tiedon hakeminen, yhdessä olemisen lisääminen, läheisyys, vuorovaikutus, huumori, sekä arjen vastuiden jakaminen. Lisäksi avun hakeminen läheisiltä ja ystäviltä sekä palvelujärjestelmältä vahvistavat vanhempien voimavaroja. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

4.2 Varhaiskasvatukseen lapsen vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot

Sosiaalinen kompetenssi on yläkäsite, johon voidaan katsoa sisältyvän adaptiivinen käyttäytyminen ja sosiaaliset taidot (Greshamin 1986 mukaan) sekä toisten hyväksyntä (Merrellin & Gimpelin 1998, 20,27 mukaan.) Adaptiivisuudella tarkoitetaan lapsen kykyä itsenäisyyteen sekä sosiaaliseen ja henkiseen

vastuuseen (Greshamin 1986 mukaan). Sosiaalinen kompetenssi voidaan myös määritellä hyväksynnän saavuttamiseksi kaveripiirissä (Filen 1993 mukaan). Epäonnistuminen sosiaalisten suhteiden muodostamisessa ja ylläpitämisessä määritellään heikoksi sosiaalisesti kompetenssiksi. Sopeutumaton sosiaalista käytöstä on esimerkiksi kiusaaminen ja aggressiivisuus. Myös välttely, syrjäänvetäytyvä käytös ja passiivinen alistuminen ovat sopeutumaton käyttäytymistä. (Howes & James 2002 Laineen 2002 mukaan, 33–34.)

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan käyttäytymisen muotoja, joita lapsi tarvitsee menestyäkseen vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa vaativissa tehtävissä. Näitä taitoja ovat esimerkiksi ihmissuhteisiin liittyvät vuorovaikutusaidot, yhteistyötaidot, tunteiden ilmaiseminen, eettinen käyttäytyminen, asenteet itseään kohtaan, tarkkaavaisuus, ohjeiden noudattaminen ja kyky suorittaa tehtävät valmiiksi. Sosiaaliset taidot voidaan jakaa myös yhteistyötaitoihin, assertiivisuuteen, itsekontrolliin ja häiritsevään käytökseen (Greshamin & Elliottin 1989 mukaan). Coie ja Dodge (1988) jakavat puolestaan sosiaaliset taidot aggressiivisuuteen, prososiaalisuuteen, sosiaaliseen sensitiivisyyteen ja menestymiseen esimerkiksi luokkahuonetehtävissä. Goodman (1997) on jaotellut sosiaaliset taidot käyttäytymisongelmiin, emotionaalisiin oireisiin, hyperaktiivisuuteen, vertaissuhdeongelmiin ja prososiaaliseen käyttäytymiseen. (Laine 2002, 33–34.)

Sosiaaliset taidot ovat valmiuksia, joilla lapsi selviytyy ja pystyy ratkaisemaan ongelmia arkipäiväisessä elämässään. Aloitteellisuus, ehdotusten tekeminen ja leikkiin mukaan pääseminen vaativat lapselta sosiaalisia kykyjä, ja sosiaalisten taitojen kehittyminen edellyttää empatiakykyä, sekä kykyä arvioida ja ennakoida oman toimintansa seurauksia. Tärkeää on myös, että lapsi ymmärtää omia tunteitaan ja osaa ilmaista niitä tilanteeseen sopivalla tavalla. Lapsen sosiaalinen osaaminen syntyy monista eri alataidoista, kuten itsesäätely ja tunnetaidot, sosiokognitiiviset taidot, sosiaaliset taidot sekä kiintymyssiteet ja osallisuus. Sosiaalisen käyttäytymisen positiivisena perustana voidaan pitää konstruktiivisuutta (Pulkkisen 1996 mukaan). Se on ulospäin suuntautuvaa kuten myös aggressiivisuus, mutta se pitää sisällään mielihoitojen ja tunteiden hallinnan ja pyrkimyksen sovittaa yhteen omia ja toisten haluja yhdessä

toimiessa. Sosiaalisesti taitavat lapset ovat usein suosittuja kavereita, sillä heidän on helppo solmia ystävyysuhteita ja ylläpitää niitä niin kahdenkeskisesti kuin ryhmätilanteissakin. Heille on ominaista myös se, että he kykenevät muuttamaan toimintaansa joustavasti tilanteen mukaan. (Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Nurmi, Pulkkinen & Ruoppila 2015, 61.)

Lapsen sosiaalisen käyttäytymisen perustana on vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus vauvaiästä alkaen. Lapsen ja vanhempien välisen suhteen laadulla on yhteys niin lapsen kykyyn olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kuin hänen asemaansa vertaisryhmässä (Cassidy & Berlin 1999, Raver 1996 & Rudolph ym. 1995 Laineen 2002 mukaan, 34.) Huoltajilla ja perheen vuorovaikutusmalleilla on selkeä merkitys sosiaalisten taitojen omaksumisessa. Aikuinen voi vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja tarjoamalla hänelle mahdollisuuksia tavata muita lapsia tai tarkkailemalla leikkiä ja tarvittaessa auttamalla lapsia selvittämään ristiriitatilanteita ja neuvottelemalla leikin edistämiseksi. Aikuisen läsnäolo ja leikkiin liittyvä yhteistoiminta antavat lapselle uusia oppimismahdollisuuksia, mutta aikuisen on kuitenkin oltava valpas sen suhteen, ettei hän ohjaa liikaa leikkiä ja estä näin lasten omaa kekseliäisyyttä ja aloitteellisuutta. Epäsuorasti taas vaikuttaa perheen sisäinen ilmapiiri ja vanhempien keskinäiset sekä lasten ja vanhempien väliset vuorovaikutussuhteet. Turvallisesti kiintyneiden lasten on havaittu solmivan helpommin ystävyysuhteita, ratkaisevan rakentavammin ongelmia ja kykenevän vastavuorosiin suhteisiin kavereiden kanssa paremmin kuin välttelevästi tai ristiriitaisesti kiintyneet lapset (LaFrenieren & Strouten 1985 mukaan). Esimerkiksi vanhempien huolet ja masentuneisuus syövät voimavaroja, eikä lasten sosiaalisten taitojen tukeminen tällöin ole aina riittävää. On myös tärkeää, että vanhemmat ovat tietoisia siitä, millaista käyttäytymistä tietyn ikäiseltä lapselta voi odottaa. (Ahonen ym. 2015, 62–63.)

4.3 Sosiaalinen tiedonkäsittely

Sosiaalinen tiedonkäsittely on jaettu kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa lapsi suuntautuu sosiaaliseen tilanteeseen havainnoimalla ulkoisia ja

sisäisiä vihjeitä, kuten puhetta, ilmeitä ja eleitä sekä omia fysiologisia tuntemuksiaan. Toisessa vaiheessa lapset tulkitsevat havaintojaan, ja muodostavat oman käsityksensä tilanteesta ja siihen liittyvien ihmisten tarkoitusperistä ja tavoitteista. Sillä on merkitystä, mihin lapsi pyrkii tilanteessa, ja millaisia tavoitteita hän asettaa tilanteelle, sillä valittu käyttäytyminen joko tukee tai hankaloittaa vuorovaikutusta. Sosiaalisesti taitavien lasten on havaittu jäsentävän erilaisia tilanteita tarkemmin ja positiivisemmin kuin vähemmän taitavien. Omat tunnetilat, kuten pelko tai suuttumus voivat vaikeuttaa syy-seuraussuhteiden tulkitsemista. Vääriä tulkintoja voi syntyä myös, jos lapsi ei pysty asettumaan toisen ihmisen asemaan tai ei osaa katsoa tilannetta toisen näkökulmasta. Kolmannessa vaiheessa lapsi valitsee toimintastrategian, ja sen valintaan vaikuttaa se, miten hyvin lapsi osaa ennakoida toimintansa seurauksia. (Ahonen ym. 2015, 63.)

Omalla käyttäytymisellään lapsi näyttää, miten strategia toteutuu käytännössä ja mitä hän toiminnallaan tavoittelee. Toimintatavan valinta on joko tietoinen tai tiedostamaton, ja se on yhteydessä siihen, miten lapsi on tulkinnut tilanteen (Aron & Adenius-Jokivuoren 2003 mukaan). Jos lapsi on tulkinnut tilanteen uhkaavaksi, hän saattaa käyttäytyä aggressiivisesti toisia kohtaan. Pieni lapsi ei pysty ennakoimaan toimintansa pitkäaikaisia seurauksia, vaan toimintaa ohjaa usein mielihyvää tuottavat välittömät tavoitteet. Toimintatavan valintaan ovat yhteydessä myös lapsen käsitys itsestään ja sosiaalinen rohkeus. Poikkeuksen (2013) mukaan viime vuosina on painotettu, että vuorovaikutustilanteisiin vaikuttavat myös niihin osallistuvien ihmisten yksilölliset, kanssakäymisen aikana syntyvät ja heidän väliseen suhteeseensa liittyvät tunnetilat ja tunteidensäätelyn prosessit, eikä kyseessä ole vain kognitiiviset prosessit. (Ahonen ym. 2015, 63–64.)

4.4 Lapsi ja vuorovaikutussuhteiden kehittyminen

Lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiseen vaikuttavat hänen kokemuksensa vuorovaikutuksesta aikuisen kanssa. Kallandin (2014) mukaan sensitiivisen aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen piirteitä ovat:

- säätelevä vuorovaikutus, joka tynnyttää, rauhoittaa ja ottaa vastaan tunteita sekä työstää niitä. Se auttaa lasta hahmottamaan toimintaa ja sen sääntöjä sekä rajaa ja jäsentää niitä.
- tyydyttävä vuorovaikutus, jolla tarkoitetaan emotionaalisten ja fyysisten tarpeiden samanaikaista tyydyttämistä
- rikastuttava vuorovaikutus, jolloin aikuinen on innostunut, kiinnostunut ja utelias siitä, mitä lapsen mielessä liikkuu ja hän antaa lapselle sopivia haasteita, mutta ei katkaise aloitteita tai ohjaa lasta liiallisesti.

Lapselle haitallista vuorovaikutusta aikuisen suunnalta on laiminlyöminen, välinpitämättömyys, etäisyys, tunkeilevuus, vihamielisyys, rankaisevuus, epäjohdonmukaisuus ja syyllistäminen. Ihmiset ovat vuorovaikutuksessa aina, kun he ovat toistensa seurassa. Vuorovaikutus on joko tiedostettua tai tiedostamatonta, mutta se ei ole aina kielellistä (Launosen 2007 mukaan). Lapsi harjoittelee osallistumista sosiaaliseen maailmaan ja omaksuu toimintamalleja ihmisten välisistä vuorovaikutussuhteista, ja myöhemmin hän hyödyntää ja mukauttaa niitä ikäistensä vertaisryhmässä (Laaksosen 2010 mukaan). Lapsen käsitys itsestään rakentuu vertaissuhteissa ja hänen osallistumisensa ja toimintansa vertaisryhmän aktiivisena jäsenenä edellyttävät ryhmän hyväksyntää. Päiväkodin ryhmässä tärkeitä taitoja lapselle ovat ongelmanratkaisu, yhteistyö, jakaminen ja taito asettua toisen asemaan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 174–176.)

1–2-vuotias lapsi nauttii toisen lapsen seurasta, mutta saattaa kohdella tätä kovakouraisesti esimerkiksi tönimällä. Vuorovaikutus on enimmäkseen toiminnallista ja fyysistä, kuin sanallista. 2–3-vuotiailla lapsilla lyöminen, pureminen, hiuksista kiskominen tai lelun ottaminen kädestä ovat vielä tavallista käytöstä. Lapsi ei osaa hahmottaa kokonaistilannetta eikä vielä ymmärrä asiaa toisen kannalta. Tunnetilojen vaihtelut voivat näkyä käyttäytymisen nopeina muutoksina, esimerkiksi iloinen ja hyväntuulinen lapsi saattaakin yhtäkkiä puraista vieruskaveriaan ilman näkyvää syytä. 3–4-vuotiaat lapset kaipaavat jo enemmän leikkikavereita. Sosiaaliset taidot ovat vasta syntymässä, eivätkä yhteisleikit suju läheskään aina. Ristiriitatilanteessa lapsi voi käyttäytyä jopa aggressiivisesti. Neljättä ikävuotta lähestyessään lapsi alkaa jo osata odottaa

vuoroaan ja jakaa lelujaan. 4–5-vuotiaat lapset alkavat arvioida omia kykyjään ja vertailevat itseään kavereihin. Itsekeskeisyys vähenee, ja lapsi alkaa oppia ottamaan huomioon myös kavereiden tunteet ja toiveet. 5-vuotias nauttii muiden lasten seurasta, ja hän voi menettää hermonsa isään tai äitiin ja puhua jo hyvinkin ärhäkästi. Ystävyyssuhteet ovat jo aika vakiintuneita, ja sosiaaliset taidot kehittyneet taitavammiksi ja he kykenevät neuvottelemaan sekä kertomaan, miltä heistä tuntuu. (Koivunen & Lehtinen 2015, 176.)

4.5 Leikin merkitys lapsen kehitykselle

Leikki on lapsen sisäisesti motivoitunutta, vapaaehtoista toimintaa, ja se on lapselle luontaista. Leikin avulla lapsi tutustuu ympäristöönsä, oppii uutta ja jakaa kokemuksiaan toisten ihmisten kanssa. Lapselle leikissä on tärkeää sen tuottama toiminnan ja keksimisen ilo, ei niinkään lopputulos. Sosiaalisten, motoristen ja tiedollisten taitojen kehittyminen mahdollistaa sen, että leikkien sisällöt ja toteutustavat monipuolistuvat lapsen kasvaessa. Lasten leikkikäyttäytymisen havainnointia helpottaa se, että aikuinen tunnistaa eri ikäkausille tyypilliset leikit. Se, miten lapsi toteuttaa leikkiään, heijastelee monipuolisesti hänen senhetkistä kehitystään. (Ahonen ym. 2015, 65.) Pienen lapsen kielen kehittymistä havainnoidessa voidaan huomata, kuinka lapsen puhe on ensin yhteydessä niihin esineisiin, joita hänellä on käytössään, ja siihen toimintaan, joka on juuri meneillään. Vähitellen kieli alkaa erota kontekstistaan ja ohjata lapsen toimintaa. Kielestä tulee toiminnan suunnittelun ja yhteistyön väline, joka mahdollistaa varsinaiset roolileikit. Leikki on alle kouluikäisten lasten merkityksellinen kehitystä eteenpäin vievä toimintamuoto. (Korhonen & Helenius 2016, 77.)

Leikin kautta voi kokonaisvaltaisella tavalla havainnoida lapsen motorisia, tiedollisia ja sosiaalisia taitoja. Se antaa tietoa mm. lapsen kielenkäytöstä, tarkkaavaisuudesta, tiedonkäsittelystä ja taidosta muodostaa sisäisiä mielikuvia. Myös lapsen kognitiivinen tyyli, eli se miten lapsi lähestyy sosiaalisia tilanteita ja toimii niissä, välittyy leikin kautta. Leikin avulla lapsi oppii olemaan yhdessä muiden kanssa, muodostamaan ystävyyssuhteita ja tarkastelemaan asioita toisten ihmisten näkökulmasta. Kyky ymmärtää ja havainnoida muiden kokemuksia on oleellinen edellytys lasten leikille. (Ahonen ym. 2015, 70–72.)

Leikki myös edistää sosiaalisten taitojen kehittymistä. Leikki soveltuu hyvin lapsen kehityksen arviointiin sekä kasvatuksen, opetuksen ja kuntoutuksen välineeksi. Leikki kertoo myös lapsen kasvuympäristön ominaispiirteistä, kuten aikuisten tavasta rohkaista ja tukea leikkikäyttäytymistä ja lapsen emotionaalista suhdetta häntä hoitaviin aikuisiin. Aikuiset voivat monipuolistaa leikkikokemuksia suunnittelemalla leikkiä yhdessä lapsen kanssa, ja aikuisen mukanaolo ja positiivinen huomio on lapselle merkityksellistä ja vahvistaa itsetuntoa. (Kallialan 2008 mukaan.) Lapsen leikkikäyttäytymisen havainnoiminen auttaa aikuista tunnistamaan lapsen tarpeita, voimavaroja sekä kognitiivista tyyliä, millä lapsi lähestyy uusia tilanteita ja hyötyy oppimisen edistämiseen tarkoitetuista malleista. (Ahonen ym. 2015, 70–72.)

5 Yhteisö ja yhteisöllisyys

Yhteisön määrittäminen yleispätevästi on haastavaa, koska sillä voidaan tarkoittaa niin ihmiskuntaa, kuin parin kolmen ihmisen muodostamaa ryhmää, tai alueellisesti koko maailmaa, tai yhtä ruokakuntaa. Yleisimmillään yhteisön käsitteellä viitataan ihmisten väliseen vuorovaikutuksen tapaan, yhteisyyteen, ihmisten väliseen suhteeseen tai siihen, mikä on jollekin tietylle ihmisryhmälle yhteistä. Voidaan myös sanoa, että yhteisöstä on kyse silloin, kun ihmiset ovat liittyneet yhteen ja ryhtyneet yhteistoimintaan ehtojensa parantamiseksi. Päätösvalta toiminnasta ja käytössä olevista resursseista on yhteisöllä, jonka hallintaan kaikki yhteisön jäsenet osallistuvat jäsenyytensä antamalla oikeutuksella. (Lehtonen 1990.)

Yhteisö voidaan määritellä esimerkiksi niin, että sille on tyypillistä pysyvä ja välitön vuorovaikutus, ja siinä määrittyvät jäsenten väliset vuorovaikutussuhteet, yksilöllisen käyttäytymisen vapausasteet sekä jäsenten ja ei-jäsenten välisen vuorovaikutuksen säännöt. Yhteisö voi olla alueellisesti rajattu yksikkö, sosiaalisen vuorovaikutuksen yksikkö tai symbolista yhteisyyttä osoittavien ilmiöiden yksikkö (Kääriäisen 1987, 85 mukaan). Nykyään yhteisöt eivät rakennu

niinkään paikallisen vuorovaikutuksen varaan, vaan olennaista on merkityksen ja identiteetin etsintä. (Röpelinen 2008, 187–188.)

Yhteisöllisyys on ollut esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa viime vuosina, ja erilaisia yhteiskunnallisia ja yhteisöjen ongelmia on selitetty yhteisöllisyyden puutteella. Yhteisöllisyyden käsitteeseen liitetään usein erilaisia positiivisia käsitteitä, kuten harmonia, yhteistyö, tunne yhteisyydestä ja toisista välittäminen (Saastamoisen 2009 mukaan). Tässä määritelmässä yhteisöllisyydellä tarkoitetaan ihmisen kokemukseen perustuvaa tunnetta yhteisöön kuulumisesta, eli yhteisön jäsenenä olemista ja yhteisön merkitystä yksilölle ja hänen tarpeidensa toteutumiselle. Yhteisöllisyyden tunne on ryhmän jäsenten välinen tunne yhteen kuulumisesta ja merkityksestä toisilleen ja siihen liittyy yhteinen usko siihen, että ryhmän jäsenten tarpeet täyttyvät, kun he sitoutuvat yhdessä olemiseen. Yhteisöllisyys ei ole aina samanlaista, ja yhteisöllisyyden eri aspektit voivat vaihdella yksilöittäin, ja ne ovat myös yhteyksissä erilaisiin kulttuurisiin ja situationaalisiin tekijöihin. (Koivula 2013, 20.)

Yhteisöllisyyden kokemus syntyy yhteisön toiminnassa yhteisön rakentuessa. Yhteisö rakentuu yksilöiden tarpeiden, sosiaalisten suhteiden, tunteiden, erilaisten psykologisten sekä sosiaalisten tekijöiden varaan. Säännöt ovat yksi oleellinen osa yhteisön kehittymistä. Jokainen yhteisö saa alkunsa jäsenten yksilöllisestä identiteetistä ja yhteisössä yksilö yhdistää oman identiteettinsä yhteisön identiteettiin, eli "minästä" muodostuu "me". (Wiesenfeldin 1996 mukaan). Yhteisön erottaa muista ryhmistä sen jäsenten välinen, yhteisen toiminnan seurauksena syntyvä positiivinen tunneside. (Koivula 2013, 21.)

5.1 Yhteisöllisyys varhaiskasvatukäisen lapsen elämässä

Yhteisöllisyyttä on viime vuosina korostettu niin arjen keskusteluissa ja mediassa kuin tutkimuksellisesti. Suomessa koulutusjärjestelmän, erityisesti varhaiskasvatuspalvelujen ja koulun kehittäminen yhteisölliseen suuntaan on yksi keskeinen osa-alue. Yhteisöllisyys nähdään oleellisena osana erityisesti osallisuuden ja ryhmään kuulumisen kokemusten vahvistajana. Yhteisöllisyyden

toivotaan vaikuttavan myös negatiivisten ilmiöiden, kuten kiusaamisen ja syrjäytymisen ehkäisemissä. (Koivula 2013, 19.)

Pienille lapsille erilaisten sosiaalisten taitojen harjoittelu on keskeistä, ja varhaiskasvatuksessa he harjoittelevat esimerkiksi erilaisia vuorovaikutustaitoja, toisten ystävällistä kohtelua, roolien ottamista ja jakamista (Damonin & Phelpin 1989 mukaan). Jokapäiväisissä vuorovaikutustilanteissa lapset pääsevät osallisiksi erilaisista tiedoista ja taidoista, jotka ovat tärkeitä heidän omissa vertaisyhteisöissään. Yhteisöllisyyden perustaa olisi rakennettava mahdollisimman varhain. Esimerkiksi kiusaaminen ja syrjäytyminen ovat tutkimusten mukaan todellisuutta jo pienten lasten elämässä. Vaikka yhteisöllisyyden keskiössä ovat ihmisten tunnekokemukset, siihen liittyy myös tiettyjen taitojen, kuten yhteisön ja ryhmän rakentamisen ja niiden toiminnan edistämisen oppiminen. Näiden taitojen oppimisen perusta syntyy jo varhaislapsuudessa, ensimmäisissä ryhmän jäseneksi liittymisen hetkissä. Koska sosiaalisten taitojen ja yhteisöön liittymisen harjoittelu on pienten lasten elämässä olennaista, on myös yhteisöllisyyden rakentamisen taitojen harjoittelu perusteltua aloittaa ohjatusti tässä iässä. Pienten lasten kehityksellinen herkkyyskausi sosiaalisiin kontakteihin ja sosiaalisiin taitoihin kannattaa hyödyntää yhteisöllisyyden opettelussa esimerkiksi varhaiskasvatuksessa. (Koivula 2013, 22–24.)

5.2 Vertaistuki ja -toiminta

Vertaistoiminnan taustalla vaikuttaa ihmisten ikaikainen tarve olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, sillä ihminen on sosiaalinen olento ja elää yhteisöissä. Ennen yhteisöt olivat perhe-, heimo- ja kyläyhteisöjä, joiden selviytymiseen vaikutti se, miten he huolehtivat toisistaan. Ensimmäisiä varsinaisia vertaisryhmiä olivat kuitenkin AA-kerhot, eli Anonyymien Alkoholistien kerhot, jotka syntyivät 1930-luvulla. Nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa vanhat yhteisöllisyyden muodot, kuten kylä- ja sukuyhteisöt ovat ohentuneet, vertaistoiminta on nähty yhtenä uutena keinoja rakentaa yhteisöllisyyttä. Vertaistoiminnan käsite tuli Suomeen 1990-luvun puolivälissä, ja

tämä tuen ja auttamisen muoto perustui siihen, että ihmiset, joilla on jokin yhteinen kokemus tai sairaus, saavat toisiltaan sellaista tukea, jota muut auttamistahot eivät voi antaa. Yhdistävä tekijä luo sillan ja ymmärryksen näiden ihmisten välillä, jotka eivät muuten välttämättä kohtaisi. Vertaistuen käsitteen määrittelyssä painottuu samankaltaisten kokemusten merkitys ja ihmisten välille, joko parina tai ryhmässä, syntyvä eheyttävä ja jaksamista tukeva vuorovaikutus. (Laimio & Karnell 2010, 9–12.)

Vertaistoiminnalla viitataan toimintaan, jolle on ominaista samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien ja samankaltaisia kokemuksia omaavien ihmisten keskinäinen tuki, apu ja kokemusten jakaminen. Termillä viitataan monenlaisiin toimintamuotoihin, kuten ryhmätoimintaan, yhteisöllisyyteen ja vapaamuotoiseen yhteistoimintaan. Vertaistuki voi toteutua myös kahdenkeskisissä tapaamisissa. (Laimio & Karnell 2010, 13.) Vertaistoiminta voi olla osa sosiaali- ja terveystalvueluita, eikä ammattiapua ja vertaistukea voi pitää toistensa kilpailijoina. Vertaistoiminnalla on merkittävä vaikutus ennaltaehkäisevässä työssä, mutta se ei ole terapiaa, vaan vertaistoiminnalle ominainen kokemuksellinen asiantuntijuus ja tieto täydentävät ammatillista asiantuntijuutta. (Toimeksi 2020.)

5.3 Vertaistuen merkitys vanhemmuudessa ja kasvatustyössä

Vertaistuella tarkoitetaan vertaisen eli samassa elämäntilanteessa olevan toisen vanhemman antamaa sosiaalista tukea. Sosiaaliseen tukeen sisältyy yksilön tietoisuus siitä, että on olemassa ihmisiä, joilta voi saada emotionaalista, tiedollista ja arviointia sisältävää tukea sekä käytännöllistä apua. Useiden kotimaisten sekä ulkomaisten tutkimusten perusteella vertaistuesta on hyötyä monille perheille. Vertaisryhmissä vanhemmat voivat jakaa keskenään käyttökelpoista tietoa, joka voi avata uusia näkökulmia, auttaa jäsentämään omaa elämäntilannettaan sekä helpottaa käytännön pulmien ratkaisemista. Tällaista tietoa tarvitaan asiantuntijoiden antaman tiedon lisäksi. Ryhmässä voi jakaa kokemuksia muiden kanssa, ja niissä syntyneet uudet ihmissuhteet lujittavat perheen sosiaalisia verkostoja. Vertaisryhmässä äitien voimavarat selvittää arkisista tilanteista ovat kasvaneet, ne ovat auttaneet arjen hallinnassa

sekä tuoneet iloa ja mielihyvää (Vehviläisen-Julkusen & Teittisen 1993, Varjorannan 1993, Järvisen ym. 2000 sekä Säävälän ym. 2001 mukaan). Monet haasteista ovat yleisiä, ja niille voidaan löytää ratkaisu, kun niistä uskalletaan puhua. (Hermanson & Pelkonen 2004, 113.)

2000-luvun alussa alettiin kehittämään perhekeskusajattelu- ja toimintatapaa, joka ilmensi uudenlaista orientaatiota. Perhekeskusajattelussa kiteytyy kaksi olennaista piirrettä, jotka ovat perheiden väliset toimintamuodot ja sosiaaliset verkostot. Niiden tavoitteena on, että perheet voivat saada tukea toisiltaan erilaisissa arjen kysymyksissä. Perheiden yhteistyössä painottuvat voimavarat ja toimintakyky. Tämä näkemys eroaa suomalaiselle perhetyölle tyypillisestä huolipuheesta, jossa perheiden ongelmat ovat keskeisessä roolissa. (Pietilä-Hella 2010, 99–100.)

Vertaistuki auttaa tutkitusti lievittämään esimerkiksi yksinäisyyden, leimautumisen ja ahdistuksen tunteita, ja sen avulla hankaliin tilanteisiin voi saada nopeasti apua ja helpotusta. Toisten vertaisten joukossa voi kokea hyväksyntää ja toisilta samassa elämäntilanteessa olevilta saatu ymmärrys voi olla syvempää, kuin mitä pelkillä sanoilla voi ilmaista. Vanhemmuuteen liittyvien tyypillisten syyllisyyden, riittämättömyyden ja epävarmuuden tunteiden vastapainoksi vanhemman on tärkeää huomata, että monella muullakin on samanlaisia haasteita arjessaan ja perhe-elämässään, kuin itsellä. Vertaistukitoiminta tukee vanhemmuutta ainakin kahdella tavalla; se parantaa vanhemman omaa jaksamista, jolloin voimavarat lisääntyvät ja arjessa pärjääminen parantuu, sekä sen kautta saa konkreettisia neuvoja muilta vanhemmilta, jotka ovat voineet kohdata samoja haasteita, mitkä ovat itselle vasta uusia. (Backström 2020.)

Suomalaisvanhemmille ystävät ja sukulaiset ovat tärkeitä ihmissuhteita (Paajasen 2007 mukaan). Äitiyslomalla näille ihmissuhteille olisi aikaa, mutta monesti lähisukulaiset eivät asu naapurustossa, vaan välimatka heihin voi olla jopa useita satoja kilometrejä. Äitiysvapaan myötä aiemmat sosiaaliset kontaktit voivat vähentyä, etenkin jos ne ovat liittyneet työympäristöön. Nämä seikat vähentävät lähikontaktien määrää. Useimmissa suomalaisperheissä äidit jäävät

kotiin hoitamaan vastasyntynyttä ja arkipäivät yksin lapsen kanssa voivat olla äidille haasteellisia, sillä kotityöt ja pienen lapsen tarvitsevuus voivat uuvuttaa. Väsymyksen rinnalla näyttää kulkevan yksinäisyys, jota äidit kuvaavat tunteeksi, joka esiintyy ollessa ilman toisen aikuisen seuraa ja tukea. (Pietilä- Hella 2010, 105–106.)

Jos asuinalueella on avoimen varhaiskasvatuksen palveluja tai perhekahviloita, voi näistä tulla useimmille äideille luontevia kohtaamispaikkoja. Toisilleen tuttujen äitien vuorovaikutukselle on ominaista niin arkisten asioiden jakaminen, kuin toistensa seurassa viihtyminen. Äideistä muodostuu toisilleen käytännön neuvojen antajia ja opastajia, ja he luovat tuttavuussuhteita, jotka edesauttavat jaksamista ja ehkäisevät yksinäjämistä. Samassa elämäntilanteessa olevista ihmisistä voi muodostua toisilleen merkittäviä arjessa tukijoita (Jallinojan 2008 mukaan). Suomessa ei ole juurikaan ollut aiemmin paikkoja, joissa äidit voisivat tutustua toisiinsa ja jakaa arkisia kokemuksia ja käytäntöjä. (Pietilä- Hella 2010, 107–109.)

5.4 Varhaiskasvatukäisen lapsen vertaisryhmät

Lapsen kasvaessa ja irrottautuessaan vanhemmistaan hän kokee vertais- ja muut ystävyysuhteensa yhä tärkeämmiksi. Laaja kehityspsykologinen tutkimuskirjallisuus osoittaa, että vertaisryhmällä ja ystävyysuhteilla on selkeä yhteys lapsen psykososiaaliseen kehitykseen. Kehityksellinen merkitys rakentuu siitä, että vuorovaikutussuhteet tarjoavat sen kontekstin, jossa perustaidot pääsevät esille ja kehittyvät. Ne tarjoavat lapselle myös välttämättömät kognitiiviset ja emotionaaliset resurssit, joiden avulla lapsi voi toimia ja pystyy sopeutumaan sosiaaliseen maailmaan. (Laine 2002, 15.)

Vertaisryhmän hyväksyntä ja torjunta, lapsen omat vuorovaikutustaidot ja motivaatio sekä aikuiselta saatava tuki vaikuttavat kaikki osaltaan lapsen osallistumiseen ja toimintaan vertaisryhmässä. Hyväksynnän ja torjunnan dynamiikka näkyy siinä, pääseekö lapsi mukaan vertaisryhmän toimintaan. Myös lapsen omat vuorovaikutustaidot ja motivaatio toimia vuorovaikutuksessa

vaikuttavat siihen, miten aktiivisesti lapsi hakeutuu vuorovaikutukseen ja miten toiset lapset ottavat hänet vastaan. Pienen lapsen kohdalla vanhemmilla ja opettajilla on tärkeä rooli lapsen osallistumisen tukijoina. Tutkimus lasten vuorovaikutustaidoista auttaa tunnistamaan mahdollisia riskitekijöitä, joihin voidaan vaikuttaa varhaiskasvatuksessa. (Koivunen & Lehtinen 2015, 178.)

Hyvä sosiaalinen verkosto tukee lapsen kehitystä, ja on runsaasti näyttöä siitä, että jos lapsi kokee olevansa vertaisryhmässään pidetty ja hyväksytty, tämä tukee hänen kehitystään. Myönteiset kokemukset vertaisryhmässä mahdollistavat lapselle ryhmään kuulumisen tunteen, sosiaalisen vertailun sekä mahdollisuuden kehittää itsetuntemustaan, itsetuntoaan ja sosiaalisen todellisuutensa ymmärtämistä. (Parkerin & Asherin 1993, Rubinin 1980, Roffeyn, Tarrantin & Majorsin 1994 mukaan.) Vertaisryhmä on yksi tärkeimpiä psykologiseen sopeutumiseen vaikuttavia tekijöitä, ja mitä ilmeisemmin lapset pystyvät tarjoamaan toisilleen sellaisia voimavaroja, mihin aikuisilla ei ole keinoja. (Laine 2002, 15–16)

6 Aihepiiriin liittyvät opinnäytetyöt

Aiheeseen liittyviä varsinaisia tutkimuksia oli vähän, mutta opinnäytetöitä liittyen kohtaamispaikkatoimintaan ja avoimeen varhaiskasvatukseen löytyi jonkin verran. Esittelen alla lyhyesti muutaman opinnäytetyön, joita tarkastelin aloitellessani omaa opinnäytetyöprosessiani. Opinnäytetöiden näkökulma liittyy vanhemmuuden ja perheiden varhaiseen tukemiseen ja vanhemmuuden haasteisiin, eli samoihin teemoihin, kuin oman opinnäytetyöni tutkimusaihe.

Riikka Peltomäki on tehnyt opinnäytetyönä Seinäjoen ammattikorkeakouluun vuonna 2014 selvityksen lapsiperheiden vanhempien kokemuksista Perhetupa Pähkinän toiminnasta ja sen vaikutuksista lapsiperheiden arkeen. Perhetupa Pähkinä on Alajärvellä sijaitseva lapsiperheiden avointa päivähoidoa tarjoava kohtaamispaikka. Työn teoreettinen viitekehys perustuu mm. vanhemmuuden tukemiseen, lapsiperheiden arjen haasteisiin, osallisuuteen sekä avoimeen varhaiskasvatukseen ja ennaltaehkäisevään lastensuojeluun. Tutkimus on

laadullinen eli kvalitatiivinen, ja tutkimusaineisto kerättiin ryhmähaastattelujen ja taustatietolomakkeiden avulla. Tutkimustulokset osoittivat, että lapsiperheiden vanhemmat kokivat Perhetupa Pähkinän vaikuttavan positiivisesti perheiden arkeen, vanhemmat saivat vertaistukea toiminnan kautta ja lapset saivat leikkikavereita ja mahdollisuuden harjoittaa sosiaalisia vuorovaikutustaitoja.

Kaisa Jakobssonin ja Saila Lammisen Laurea-ammattikorkeakoululle (2019) tekemässä opinnäytetyössä tutkittiin Laurea ammattikorkeakoulun ja Vantaan kaupungin sivistystoimen varhaiskasvatuspalveluiden yhteisen Pikku Ukko-Pekka pilottihankkeen asiakkaiden tyytyväisyyttä hankkeen tarjoamiin avoimiin varhaiskasvatuspalveluihin liittyen. Tämä opinnäytetyö toteutettiin määrällisenä kyselytutkimuksena ja laadullisena haastattelututkimuksena Pikku Ukko-Pekan asiakkaille. Tuloksissa ilmeni, että asiakkaat ovat olleet pääosin tyytyväisiä Pikku Ukko-Pekan toimintaan ja se on osaltaan lisännyt avoimia varhaiskasvatuspalveluja Tikkurilan alueella ja tarjonnut alueen asukkaille kohtaamispaikan. Vastauksissa nousi myös esiin alueen asukkaiden tietämättömyys avoimia palveluita kohtaan, eikä kaikille ollut selvää, mitä avoimella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan.

Riikka Lappalainen on tehnyt opinnäytetyön Seinäjoen ammattikorkeakoululle vuonna 2016 aiheesta ”Vanhemmuuden haasteet ja vanhemmuuden tukeminen lastentarhanopettajan työssä”. Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, ja siinä selvitettiin haastatteleamalla lastentarhan opettajia siitä, millaisia haasteita vanhemmuuteen liittyy ja miten vanhemmuutta tuetaan päiväkodissa. Tämä työ ei liity kohtaamispaikkatoimintaan, mutta näkökulmana vanhemmuuden tukeminen varhaiskasvattajan opettajan työssä liittyy oman tutkimukseni aihepiiriin ja teoreettiseen viitekehykseen. Tutkimuksen mukaan vanhemmuuden haasteet liittyvät kasvatukseen ja vanhemman rooliin. Vanhemmuuden tukemisen muotoja ovat kasvatuskumppanuus, huolen puheeksi ottaminen ja palveluohjaus.

7 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarkastella Liperin kunnan perhekeskuksen kohtaamispaikka Kodan toiminnan merkitystä varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kasvatustyön tukijana sekä sitä, millainen merkitys Kodalla on varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisten suhteiden ja leikin vahvistajana. Kodan asiakkaat ovat liperiläisiä lapsiperheitä ja tarkastelen tässä opinnäytetyössä varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kokemuksia, sillä opinnäytetyöni on osa varhaiskasvatuksen opettajan täydennyskoulutusta. Työn tarkoituksena on myös antaa toimeksiantajalle tietoa Kodan toimintaan liittyvistä kehittämistarpeista ja toimia näin toiminnan kehittämisen tukena. Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä on selvittää perhekeskuksen kohtaamispaikka Kodan asiakkaita haastatteleamalla, millaisia kasvatukseen liittyviä haasteita Kodan varhaiskasvatusikäisten lasten vanhemmat kokevat, ja millainen Kodan merkitys on vanhempien kasvatustyön tukemisessa, sekä varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisten suhteiden ja leikin vahvistajana.

Liperin kunnan kohtaamispaikka Kota on kaikille perheille avoin tila, joka tarjoaa mahdollisuuden rentoon ja vapaamuotoiseen yhdessäoloon toisten kanssa. Kota on matalan kynnyksen kohtaamispaikka, ja sen toimintaperiaatteisiin kuuluu tarjota perheille vertaistukea, juttu- ja leikkiseuraa, erilaisia tapahtumia, kerhoja ja ammattilaisten vierailuja. Kodan tiloissa toimii kootusti lapsiperheiden tukipalveluita, kuten esimerkiksi järjestöjä, perheneuvola ja perhetyö, varhaiskasvatus ja seurakunta. Kota on toiminut Liperin kunnassa noin vuoden verran. (Liperin kunta 2019.)

Kodassa vierailevat pikkulasten vanhemmat pääsevät jakamaan kokemuksiaan vertaistuellisesti liittyen vanhemmuuteen, pikkulapsiarjen herättämiin tuntemuksiin ja kokemuksiin, ja samalla lapset saavat toisistaan leikkiseuraa. Kodassa järjestetään myös silloin tällöin tapahtumia, esimerkiksi isä- lapsi iltapäiviä, seurakunnan kanssa yhteistyössä keittolauantaita, hyvinvointipedagogin ohjaamia taidetuokioita sekä hyvinvointipedagogin kanssa yhdessä järjestetty ulkoilutapahtuma perheille. Kodassa vierailleita yhdistyksiä

ovat olleet esimerkiksi Martat, jotka ovat pitäneet ruokakurssia taaperoikäisten vanhemmille, Alisa-projekti (projektin tarkoituksena on tukea perheitä, joita on kohdannut sairaus, vammautuminen tai muu terveyden ongelma) on esitellyt toimintaansa, Tuu mukkaan-hanke vierailee säännöllisesti ja järjestää perheille erilaista toimintaa. Muita vierailijoita ovat olleet varhaisen tuen perhetyö, Perpekeskus, eli perheperustaisen kuntouttamisen keskus on käynyt keskustelemassa ja antamassa neuvoja liittyen haastaviin siirtymätilanteisiin ja Pelastakaa lapset on käynyt pitämässä infon liittyen tukiperhetoimintaan. Perheentalon Aamukahvit ja asiaa-luentoja ja asukas- iltoja, joissa myös luennoi asiantuntijoita eri tahoilta, on voinut seurata Kodassa etäyhteyden avulla, ja alkamassa on yhteistyö kirjaston kanssa sekä Liperin voimistelu ja liikuntayhdistys alkaa pitämään liikuntasalissa ohjattua liikuntaa perheille. Neuvola ja lastensuojelu ovat myös tulossa omalle vierailulleen Kotaan. (Mäkisalo, 2019.)

Tutkimuskysymykset opinnäytetyössäni ovat:

Mikä merkitys Kodalla on varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kasvatustyön tukemissa?

Millainen merkitys Kodalla on varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisten suhteiden ja leikin vahvistajana?

8 Laadullinen tutkimus

Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jossa tutkitaan merkityksiä sisältävää ja tulkintoja edellyttävää aineistoa, ja joka tähtää tutkimuskohteen laadun ymmärtämiseen. Tyypillisiä esimerkkejä laadullisesta tutkimuksesta ovat historiantutkimus ja filosofia. Laadullisen tutkimuksen kohde sisältää tulkinnallista aineistoa, joka ei avaudu kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen avulla. (Tieteen Termipankki 2020.) Laadullista tutkimusta ei voi tehdä ilman teoriaa, ja tässä yhteydessä teorialla tarkoitetaan tutkimuksen viitekehystä. Ne molemmat muodostuvat käsitteistä ja niiden välisistä merkityssuhteista. Eräs laadullisen tutkimuksen peruskulmakivistä niin tutkimuksen perusteluissa kuin määrällisen tutkimuksen kritiikissäkin on havaintojen teoriapitoisuus, jolla tarkoitetaan sitä,

että se, millainen yksilön käsitys ilmiöstä on, millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle annetaan ja millaisia välineitä tutkimuksessa käytetään, vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin, eli tutkimustulokset eivät ole irrallisia käytetystä havaintomenetelmästä tai käyttäjästä. Ei ole olemassa puhdasta objektiivista tietoa, vaan kaikki tieto on subjektiivista siinä mielessä, että tutkija päättää tutkimusasetelmasta oman ymmärryksensä valossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 23–25.) ”Tutkimustyyppiltään laadullinen tutkimus on empiiristä, ja laadullisessa tutkimuksessa on kyse empiirisen analyysin tavasta tarkastella havaintoaineistoa ja argumentoida.” (Tuomi & Sarajärvi 2018, 27.)

Valitsin opinnäytetyöni toteutustavaksi laadullisen tutkimuksen, sillä halusin kerätä aineiston keskustelemalla Kodan asiakkaiden kanssa tietyistä etukäteen valituista teemoista, ja tarkastella keskusteluissa esiin tulevia asioita ja ilmiöitä suhteessa aiheesta jo olemassa olevaan teorian tietoon. Opinnäytetyön prosessin alkuvaiheessa kävin tutustumassa Kodan toimintaan muutaman kerran, ja toimitin saatekirjeen nähtäväksi haastateltaville. (liite 1). Aineiston keräämisessä käytin menetelmänä teemahaastattelua. Ennen haastatteluja allekirjoitettiin jokaisen haastateltavan kanssa haastattelulupa (liite 2). Sisällön analyysin toteutin aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä ja menetelmänä käytin teemoittelua. Haastattelin kuutta varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhempaa, ja tein myös yhden koehaastattelun, jonka tuloksia en hyödynnä tässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyöni tulokset olen avannut tämän raportin Tulokset kappaleessa, ja olen verrannut niitä aiheesta olevaan teorian tietoon Johtopäätökset-luvussa.

Laadullista tutkimusta tehdessä on perusteltua määrittää joka kerta erikseen, mitä on tekemässä. Tutkijan on syytä olla tietoinen siitä mitä tekee, sillä erilaisista yleisistä ohjeista huolimatta jokaisessa tutkimuksessa on omat eettiset haasteensa. Tieteellisen ilmaisun kannalta on asiallista pyrkiä perustelemaan valintojaan, mutta tehtyjä valintoja ei voi avata rationaalisesti loputtomiin, sillä jossain kohtaa tulee vastaan perustelematon usko tai asenne (von Wrightin 1970, Tuomen & Sarajärven 2018, 75 mukaan). Tutkimusongelma määrittää tutkimustyyppin, -strategian ja -otteen, mutta uskomukset ovat mukana jo muotoiltaessa tutkimusongelmaa eikä edes tutkimusongelman muotoilua voida

pitää teoria- tai arvovapaana. Laadullista tutkimusta tehdessä on järkevää miettiä analysointitapaa jo ennen aineiston keräämiseen ryhtymistä ja sitä kannattaa pitää ohjenuorana haastattelua ja sen purkamista suunniteltaessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 75.)

8.1 Teemahaastattelu

Yleisimmät menetelmät laadullisen tutkimuksen aineiston keräämisessä ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Niitä voidaan käyttää vaihtoehtoisesti, rinnan tai yhdistelemällä eri tavoin tutkimusongelman tai tutkimusresurssien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.) Yksi haastattelun eduista on sen joustavuus, se mahdollistaa kysymyksen toistamisen, väärinkäsitysten oikaisemisen, sanamuotojen selventämisen ja keskustelun käymisen tiedonantajan kanssa. Haastattelussa olennaista on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta ja siksi on perusteltua antaa haastattelukysymykset tai aiheet haastateltaville etukäteen tutustuttaviksi. Tämä mahdollistaa myös haastattelujen onnistumisen ja onkin suositeltavaa, että tiedonantajat voivat tutustua etukäteen haastattelukysymyksiin tai vähintään teemoihin ja aiheeseen. Eettiseltä kannalta katsottuna tiedonantajan on perusteltua tietää, mitä aihetta haastattelu koskee. Ihmiset myös lupautuvat mieluummin tutkimukseen, jonka aiheen he tietävät. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Haastattelun eduksi voidaan katsoa myös se, että kun haastattelusta sovitaan henkilökohtaisesti, tiedonantajat harvoin kieltäytyvät haastattelusta siihen luvan annettuaan tai kieltävät haastattelun käytön tutkimusaineistona. Haastatteluun voidaan valita henkilöt, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä ja tietoa aiheesta. Haastattelun heikkous verrattuna kyselyyn on aika ja raha, haastattelu on kallis ja aikaa vievä aineistonkeruumenetelmä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 86.)

Keräsin aineiston opinnäytetyöhöni teemahaastattelemalla (liite 3). kuutta Kodassa käyvää varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhempaa. Lisäksi tein yhden koehaastattelun testatakseni haastattelurunkoa. En muokannut haastattelurunkoa koehaastattelun jälkeen, sillä haastattelu tuotti tutkimuskysymyksiini vastaavaa tietoa. Koehaastattelua ei ole hyödynnetty

tutkimuksessa. Päädyin teemahaastatteluun, sillä halusin kerätä aineiston keskustelemalla haastateltavien kanssa tutkimustehtävääni liittyvistä teemoista. Haastattelu myös mahdollistaa kysymyksen tarkentamisen tarvittaessa. Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen, eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88).

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan ilmiötä tai tapahtumaa, antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle tai ymmärtämään tiettyä toimintaa, joten on tärkeää, että haastateltavilla on mahdollisimman paljon tietoa ja kokemusta asiasta. Tutkimuksen tekijän kannattaa valita haastateltavat harkitusti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 86.) Tutkimusraportissa tulee kertoa, miten tiedonantajat tutkimukseen on valittu, ja miten tämä valinta täyttää tarkoitukseen sopivuuden kriteerin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98).

Valitsin haastateltavat sillä perusteella, että heidän tuli olla varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempia, ja että he ovat käyneet Kodassa useammin kuin yhden kerran ja mieluiten pidemmän aikaa, eli heillä on tietoa ja kokemusta Kodan toiminnasta. Keskustelin Kodan työntekijän kanssa siitä, onko hänellä mahdollisesti mielessään sopivia haastateltavia, ja keskustelun tuloksena hän ehdotti muutamaa kävijää, joita voisin pyytää haastateltaviksi. Parista näistä henkilöistä tuli haastateltavia, mutta käytännössä haastateltavat valikoituivat myös sen kautta, ketkä sattuvat tulemaan Kotaan niinä aikoina, kun olin siellä tekemässä haastatteluita. Yksi henkilö, jolle ehdotin haastattelua, kieltäytyi sillä perusteella, että hän koki, ettei hän ole käynyt Kodassa vielä niin paljoa, että osaisi vastata haastattelun kysymyksiin.

Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu muistuttaa syvähaastattelua. Siinä edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten pohjalta. Metodologisesti teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista ja heidän antamiaan merkityksiä asioille sekä sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Yhdenmukaisuuden aste vaihtelee teemahaastattelulla toteutetun tutkimuksen mukaan, ja vaihteluväli

voi olla avoimen haastattelun tyypisistä strukturoidusti etenevään haastatteluun. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Toteutin haastattelut kahden viikon aikana helmi- maaliskuun vaihteessa. Kahden haastateltavan kanssa sovin haastattelut noin viikon päähän ensi tapaamisesta, loput haastattelin samana päivänä, kun tapasin heidät Kodassa. Toteutin kaikki haastattelut Kodan tiloissa, ja niin, että kun sopiva haastateltava tuli Kotaan, kysyin häneltä kiinnostusta osallistua haastatteluun. Jos vastaus oli myönteinen, annoin haastateltavalle haastattelurungon etukäteen tutustuttavaksi, ja sen jälkeen allekirjoitimme haastatteluluvat ja tein haastattelun. Kodasta löytyi sopiva tila haastatteluille, niin että pystyimme keskustelemaan rauhassa kahden kesken haastateltavan kanssa. Kävin myös jokaisen haastateltavan kanssa erikseen läpi tutkimukseen osallistumiseen liittyvät asiat kuten sen mihin tarkoitukseen kerään tietoa, anonymiteetin säilymisen ja sen, että osallistumisen tutkimukseen voi halutessaan keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Koin, että tämä tapa tehdä haastatteluja sopi tilanteeseen hyvin, sillä haastateltavilla oli pienet lapset mukanaan, ja haastattelut oli helpointa toteuttaa siinä hetkessä ja paikassa käytännön syistä. Nauhoitin kaikki tekemäni haastattelut.

8.2 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sitä voidaan pitää sekä yksittäisenä metodina, että väljänä teoreettisena kehyksenä, jonka voi liittää erilaisiin analyysikonaisuuksiin. Useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat periaatteessa jollain tavalla sisällönanalyysiin, jos sillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä väljänä teoreettisena kehyksenä. Tutkija Timo Laineen runko laadullisen tutkimuksen analyysin etenemisestä menee seuraavalla tavalla: Ensin tehdään vahva päätös siitä, mikä aineistossa on kiinnostavaa. Sen jälkeen aineisto käydään läpi, ja siitä erotetaan ja merkitään asiat, jotka sisältyvät kiinnostuksen kohteeseen. Kaikki muu jätetään pois tutkimuksesta. Merkityt asiat kerätään yhteen ja erilleen muusta aineistosta.

Lopuksi luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään aineisto ja kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.)

Laadullisen tutkimuksen aineistosta löytyy usein monta kiinnostavaa asiaa, mutta on tärkeää ymmärtää, että kaikkia asioita ei voi tutkia yhden tutkimuksen puitteissa. On siis valittava jokin tarkkaan rajattu ja kapea ilmiö, ja kerrottava siitä kaikki, mitä irti saa. Se mistä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita, näkyy tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimustehtävästä. Tämän on oltava linjassa myös raportoidun kiinnostuksen kohteen kanssa. Olennainen kysymys viimeistään tässä vaiheessa on tehdä itselleen selväksi, hakeeko aineistosta samanlaisuutta vai erilaisuutta. Aineistosta voidaan hakea myös esimerkiksi toiminnan logiikkaa, tyypillistä kertomusta tai kaikista vastauksista voidaan kirjoittaa yksi tyypillinen kertomus. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.)

Aineiston tallentamisen jälkeen aineisto kirjoitetaan tekstiksi eli litteroidaan (Hirsjärvi & Hurme 2010, 138). Kolmas kohta on luokittelu, teemoittelu ja tyypittely, ja se ymmärretään usein varsinaiseksi analyysiksi. Luokittelu on yksinkertaisin aineiston järjestämisen muoto. Luokiteltu aineisto voidaan esittää taulukkona. Teemoittelu voi olla luokituksen tapaista, mutta siinä painotetaan sitä, mitä kustakin teemasta on sanottu. Teemoittelussa on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Näin voidaan vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. Ryhmittelyn jälkeen aineistosta etsitään teemoja, eli aiheita ja ajatuksena on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105–107.) Teemahaastattelulla kerätyn aineiston pilkkominen on helppoa, sillä haastattelun teemat muodostavat jo itsessään jäsennyksen aineistoon. Tässä vaiheessa viimeistään on hyvä päättää, etsikö aineistosta samankaltaisuuksia vai erilaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–93.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimustehtävien ja tutkimustarkoitusten perusteella, jolloin aiemmin tehdyillä havainnoilla, teorioilla tai tiedoilla ei pitäisi olla tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa. Aikaisemmat tiedot pyritään sulkemaan analyysin

ulkopuolelle niin, että ne eivät vaikuttaisi analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistellen saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, ja siinä edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Abstrahointi on prosessi, jossa tutkija rakentaa muodostamiensa käsitteiden avulla kuvauksen tutkimuskohteesta. Teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan koko ajan alkuperäisaineistoon uutta teoriaa muodostettaessa. Abstrahoinnissa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin ja tuloksissa esitetään empiirisestä aineistosta muodostettu malli, käsitejärjestelmä tai aineistoa kuvaavat teemat. Tuloksissa kuvataan myös luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet ja niiden sisällöt. Johtopäätöksiä tehdessään tutkija pyrkii ymmärtämään, mitä asiat merkitsevät tutkittaville, ja analyysin kaikissa vaiheissa tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127.)

Haastattelut tehtyäni litteroin ja koodasin aineiston. (liite 4). Litteroitua aineistoa kertyi 31 sivua, fonttikoko oli 12 ja riviväli 1,15. Koodasin haastattelut käyttämällä merkintää v1, v2 jne. eli vanhempi 1, vanhempi 2. Aineiston litteroinnin jälkeen luin materiaalia läpi useaan kertaan, ja sen jälkeen teemoittelin koko aineiston värikoodein haastattelurungon teemojen mukaisesti. Tämän jälkeen teemoittelin vielä tutkimuskysymyksiin liittyvät vastaukset erikseen etsien aineistosta samankaltaisuuksia. Siirsin nämä teemat ja haastateltavien vastaukset erilliseksi tiedostoksi ja pelkistin sekä ryhmittelin vastaukset. Tässä vaiheessa aineisto tiivistyi 12 sivuiseksi. Tämän jälkeen muodostin pelkistetyistä aineistosta alaluokkia ja pääluokkia. (Kuvio 1.) Kirjoitin myös valituista teemoista ja jokaisesta tekemästani haastattelusta oman yhteenvedon selkeyttääkseni tuloksia. Prosessin havainnollistamiseksi tein kuvion analyysipolun etenemisestä (Kuvio 2). Opinnäytetyössä on kaksi tutkimuskysymystä, ja ne ovat tarkentuneet matkan varrella. Käsittelen aineistosta saatuja tuloksia suhteessa aiheesta jo olemassa olevaan teorian tietoon. Suunnitelmaani varten olin kerännyt aiheeseen liittyvää teorian tietoa. Opinnäytetyön teoreettinen osuus täydentyi vielä sen jälkeen, kun olin tehnyt haastattelut ja analysoinut aineiston.

Kuvio 1 Esimerkki analyysin etenemisestä.

Kuvio 2 Esimerkki analyysipolusta.

9 Tulokset

Opinnäytetyöni toimeksiantaja Liperin kunta tilasi tutkimuksen Kodan kävijöiden kokemuksista ja kehittämistarpeista liittyen Kodan toimintaan. Koska opinnäytetyöni on osa varhaiskasvatuksen opettajan täydennyskoulutusta, täytyi tutkimusta kohdentaa varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kokemuksiin. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys ja tutkimuskysymykset liittyvät varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kasvatustyön tukemiseen ja varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Avaan tuloksissa lyhyesti haastateltavien perustietoja, sekä heidän kokemuksiaan Kodan ilmapiiristä ja Kodan toiminnan kehittämisen tarpeista. Nämä tiedot avaansiksi, että Liperin kunta saa tietoa toiminnan kehittämistä varten. Laajemmin avaansiksi tuloksissa kahteen tutkimuskysymykseeni liittyviä tuloksia, eli Kodan merkitystä varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kasvatustyön tukijana sekä sitä, miten Kota on vaikuttanut varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisten suhteiden ja leikin kehittymiseen.

9.1 Haastateltavien perustiedot ja Kodan toiminta

Haastateltavia oli yhteensä kuusi. Lisäksi tein yhden koehaastattelun, jonka tuloksia ei huomioida tässä tutkimuksessa. Haastateltavista neljä käy Kodassa säännöllisesti ja kaksi epäsäännöllisesti. Haastateltavat ovat iältään 31–48 – vuotiaita. Haastateltavien varhaiskasvatusikäisten lasten iät ovat 8 kuukauden ikäisestä 5- vuotiaaseen. Haastateltavista kolme oli kotona hoitamassa lapsia, yksi oli työttömänä ja kaksi opiskeli tai oli töissä. Haastateltavista kolme oli löytänyt Kodan Facebook-sivujen kautta, kahdelle työntekijä oli tuttu muista yhteyksistä, ja hän oli kertonut Kodasta haastateltaville, ja yksi oli löytänyt Kodan tapahtumasta, jossa Kodan toimintaa esiteltiin.

Haastateltavien motiivit lähteä mukaan Kota-toimintaan olivat halu saada uusia tuttavuuksia ja juttuseuraa sekä vertaistukea vanhemmuuteen. He toivoivat myös varhaiskasvatusikäisille lapsilleen tekemistä, leikkiseuraa ja uusia kavereita. Suurin osa haastateltavista kertoi syyksi Kotaan lähtemiselle halun saada seuraa ja uusia tuttavuuksia niin itselle kuin varhaiskasvatusikäisille lapsille, ja pari haastateltavaa kertoivat ensisijaiseksi syyksi tarpeen saada lapsille tekemistä, ja he olivat lähteneet tutustumaan Kotaan mielenkiinnosta toimintaa kohtaan, ilman sen suurempia odotuksia.

Lähdin, kun ei mulla kotona oikeastaan mitään siellä, ja kun ei ollut kontaktia kodin ulkopuolelle juuri. Se nyt siinä oli se päällimmäinen ajatus.

Kodan toiminnan tiedottamisen suurin osa haastateltavista koki riittäväksi ja osa oli sitä mieltä, että toiminnan tiedottaminen ei ole riittävää. Haastateltavat kokivat, että mainostamisen pitäisi olla monipuolisempaa, ja mainostusta tulisi olla muuallakin kuin internetissä, esimerkiksi kirjastoissa, neuvoloissa ja päiväkodeissa, eli siellä missä lapsiperheet liikkuvat. Kaikki haastateltavat kokivat Kodan ilmapiirin hyväksi, he tunsivat olevansa tervetulleita, ja heidän mukaansa Kotaan on mukava ja helppo tulla. Kodan toimintaa haastateltavat kuvailivat rennoksi ja vapaamuotoiseksi. Kotaan voi tulla omien aikataulujensa mukaan, kohdata toisia ihmisiä, seurustella, kahvitella ja samalla varhaiskasvatusikäiset lapset pääsevät tapaamaan toisiaan ja leikkimään. Välillä

Kodassa on asiantuntijavierailijoita ja -luentoja sekä erilaisia tapahtumia, nämä haastateltavat kokivat mielenkiintoisena lisänä Kodan toiminnassa.

Rentoa yhdessäoloa, sellaista mukavaa, mihin lähtee mielellään mukaan, on tervetullut olo ja lapsille on tekemistä, henkistä tukea näin vanhemmille, jos tarvitsee, niin sitten on juttuseuraa.

Kodan toiminnan kehittämiseen liittyviä ideoita haastateltavilla oli mainostamisen suhteen, eli enemmän mainostusta toiminnalle niin, että se tavoittaisi lisää lapsiperheitä. Myös asiantuntijavierailijoita/ luentoja liittyen varhaiskasvatusikäisiin lapsiin toivottiin nykyistä enemmän. Lisäksi toivottiin vertaistukiryhmiä erityislasten vanhemmille, kuten ADHD-lasten vanhemmille tai vanhemmille, joiden lapsella on jokin sairaus, esimerkiksi diabetes tai epilepsia. Osa haastateltavista koki toiminnan riittävänä sellaisenaan, ja toiminnalle toivottiin jatkoa myös tulevaisuudessa. Kaikki haastateltavat kokivat, että halutessaan he voisivat vaikuttaa Kodan toiminnan sisältöön esittämällä omia ideoitaan ja ajatuksiaan, ja Kodan työntekijän koettiin ottavan kävijöiden antamista ideoista ”kopin”. Haastateltavista suurin osa kertoi, että mahdollisuus vaikuttaa on heille tärkeää, ja ne, jotka kokivat sen olevan vähemmän tärkeää, olivat myös sitä mieltä, että halutessaan vaikuttaminen olisi heillekin mahdollista.

9.2 Varhaiskasvatusikäisen lapsen kasvattamiseen liittyvät haasteet sekä voimia vievät ja voimia tuovat asiat arjessa

Haastateltavat kertoivat varhaiskasvatusikäisen lapsen kasvattamiseen liittyviksi haasteiksi arjen hallintaan, erityislapsen kasvattamiseen, lasten vauvaiän yövalvomisiin, uhmaikään, vuorotyöhön sekä väsymykseen liittyvät haasteet. Voimia arjessa veivät sairastumiset, vuorotyö, läheisverkoston puuttuminen läheltä, kiukkukohtaukset sekä nukkumiseen ja ruokailuun liittyvät haasteet varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa, sekä sen, jos vanhempi vietti pitkiä aikoja yksin lasten kanssa kotona.

Molemmat, isä päästää äitiä välillä ja toisinpäin, niin lenkille tai omiin menoihin, ettei kumpikaan ole koko ajan kotona. Koska se, jos toinen on koko ajan kotona, niin voi olla, että väsy jossain vaiheessa.

Haastateltavat kertoivat saavansa voimia arkeensa varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa Kota-toiminnasta, sillä se on korvannut puuttuvia läheisverkostoja suvun ollessa kaukana, sosiaalisista suhteista, vertaistuesta toisilta vanhemmilta sekä puhumisesta ja arjen jakamisesta ystävien ja puolison kanssa, huumorista, ajoittaisesta omasta ajasta ilman lapsia, jolloin on mahdollista päästä esimerkiksi harrastamaan liikuntaa ja siitä, että puoliset mahdollistavat oman ajan ottamisen toisilleen.

Sitten se, että vähän aikaa on omaakin aikaa välillä, ja että näet muitakin ihmisiä, että et jää sinne kotioloihisi, ja sitten huomaa, kun lapset kasvaa, niin se helpottuu se elämä kuitenkin.

9.3 Sosiaaliset suhteet ja vertaistuki

Sosiaaliset suhteet ja toisten vanhempien kanssa jaettu vertaistuki olivat kaikille haastateltaville tärkeintä Kodan toiminnassa. Sosiaalisten suhteiden kerrottiin antavan henkistä tukea ja voimia arkeen sekä piristystä ja toisten aikuisten seura koettiin tärkeäksi arjen keskellä. Osa haastateltavista oli saanut Kodan kautta uusia ystävyys-suhteita, ja he tapasivat toisiaan myös Kodan toiminnan ulkopuolella. Osa haastateltavista ei ollut luonut varsinaisia ystävyys-suhteita, mutta he kokivat saaneensa kaipaamiaan sosiaalisia kontakteja Kodasta. Haastateltavat kokivat, että Kodassa oli helpompi tutustua toisiin vanhempiin.

Aika tärkeitä, en varmaan muuten jaksaisi, jos ei olisi tukiverkostoa ja ystäviä kenen kanssa jakaa ja puhua, kyllä se kuuluu ihan jokapäiväiseen arkeen ja sitten tietysti puolison kanssa, niin sekinhän on.

Vertaistuen merkitys haastateltaville oli myös suuri. Kaikki haastateltavat mainitsivat vertaistuen antavan voimia ja jaksamista arkeen sekä perspektiiviä varhaiskasvatusikäisten lasten kasvattamiseen. He kuvasivat, että on tärkeää lähteä välillä pois kotoa tapaamaan muita samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä. Haastateltavat kertoivat, että jos viettää paljon aikaa lasten kanssa kotona keskenään, varhaiskasvatusikäisten lasten kasvattamiseen liittyvät haasteet voivat alkaa tuntua todellista suuremmilta. Toisten vanhempien kanssa puhuminen muistutti, että samojen haasteiden kanssa muutkin vanhemmat painivat, ja sen tiedostaminen toi helpotusta. Haastavista asioista ääneen puhuminen toisten samassa elämäntilanteessa olevien kanssa antoi haastateltaville uusia näkökulmia ja käytännön vinkkejä varhaiskasvatusikäisten lasten kasvattamiseen liittyvissä asioissa.

Jos ei olisi sosiaalisia suhteita kehenkään muuhun, nii varmaan, jos tulisi joku asia mikä mietityttäisi, niin siitä voisi tulla aika iso ongelma, mutta kun sen pääsee saman tien jakamaan jonkun kanssa, pääsee juttelemaan toisten vanhempien kanssa ja kuulee, että ei se ole muillakaan aina ruusuilla tanssimista, niin saa sitä vertaistukea. Se helpottaa, ettei ole ainoa, joka painii jonkun tiettyjen haasteiden tai ongelmien kanssa, vaan huomaa, että kaikilla on omat juttunsa.

9.4 Kodan merkitys varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kasvatustyön tukijana

Haastateltavien mukaan Kodan toiminnassa merkittävin varhaiskasvatusikäisten lasten kasvattamista tukeva asia olivat Kodan tarjoamat sosiaaliset suhteet ja vertaistuki toisten vanhempien kesken. Myös Kodan tarjoama ammattilaisen näkökulma ja ohjaus sitä tarvittaessa sekä asiantuntijaluennot ja -vierailut koettiin hyödylliseksi varhaiskasvatusikäisten lasten kasvattamiseen liittyvänä tukena. Haastateltavilla ei ollut ollut toistaiseksi tarvetta saada apua tai tukea Kodasta varhaiskasvatusikäisten lasten kasvatukseen liittyvissä asioissa, eikä yhteistyötä muiden ammattilaisten kanssa ollut syntynyt, mutta kysyttäessä teoreettisesti, kokivatko he Kodan olevan sellainen paikka, mistä apua tai tukea voisi tarvittaessa pyytää, kaikki haastateltavat vastasivat myöntävästi. He kokivat

Kodan työntekijän luotettavaksi ja helposti lähestyttäväksi, sekä uskoivat hänen osaavan neuvoa ja ohjata tarvittaessa muiden palveluiden piiriin.

En ole hakenut [tukea kasvattamiseen], mutta varmasti saisi, jos tulisi tarvis, jos tulisi semmoinen tilanne. Jos olisi jotain kasvatusongelmia, niin varmasti neuvoja löytyisi, ja nimenomaan ammattilaiselta, ei vaan kadun kulkijalta. Osaisi auttaa, tai ohjata eteenpäin. Ja täältä varmasti helpompi hakea apua, kun se, että hakee jostain virastojen kautta.

Sosiaalinen ja henkinen tuki, johon sisältyvät Kodassa syntyneet uudet sosiaaliset suhteet, ystävyysuhteet ja vertaistuki, sekä ammattilaiselta saatava tuki ja ohjaus olivat siis merkittävin Kodan tarjoama tuki varhaiskasvatusikäisten lasten vanhemmille. Kodan toiminta on ennaltaehkäisevää matalan kynnyksen työtä, jonka yhtenä tarkoituksena on ehkäistä niin vanhempien kuin lastenkin syrjäytymistä ja ongelmien kasaantumista. Vanhempien ja lasten sosiaalisten suhteiden tukeminen vahvistaa myös yhteisöllisyyden syntymistä. Uudet sosiaaliset suhteet laajensivat vanhempien lähiverkostoa. Vertaistuesta saatu henkinen tuki ja sen merkitys vanhemmuuden kokemusten jakamisessa sekä lasten kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä olivat tärkeitä tekijöitä vanhempien kasvatustyön tukemisessa. Myös ammattilaiselta saatu henkinen tuki, johon sisältyi keskusteleminen ja tarvittaessa ohjaaminen muiden palveluiden piiriin koettiin hyödylliseksi Kodasta saaduksi tueksi varhaiskasvatusikäisen lapsen kasvattamisessa.

9.5 Kodan merkitys varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisten suhteiden ja leikin kehittymiselle

Haastateltavien varhaiskasvatusikäiset lapset lähtivät mielellään mukaan Kotaan, sillä toiminta tarjosi lapsille mielekästä tekemistä ja toisten lasten kanssa leikkimistä. Kotaan pääsemistä odotettiin innolla. Erityisesti Kodan käytössä oleva liikuntasali esiintyi haastateltavien puheissa paljon, heidän varhaiskasvatusikäiset lapsensa halusivat erityisesti päästä liikuntasaliin pelaamaan, leikkimään ja kokeilemaan erilaisia liikuntavälineitä. Haastateltavat kertoivat, että Kota mahdollistaa monipuolisen ja vapaasti valittavassa olevan

tekemisen heidän lapsilleen. Lisäksi esimerkiksi piirtäminen, maalaaminen, lautapelit, muovailu ja hamahelmillä askarteleminen olivat varhaiskasvatusikäisille lapsille mieluista tekemistä leikkimisen lisäksi.

Varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisiin suhteisiin haastateltavat kokivat Kodan vaikuttaneen positiivisesti. Osa haastateltavissa asui syrjemmällä, ja he kokivat Kodan toimivan hyvänä tutustumis- ja kohtaamispaikkana lapsilleen, sillä naapureita ei ollut lähellä, tai naapurustossa ei ollut saman ikäisiä lapsia. Varhaiskasvatusikäiset lapset olivat saaneet Kodassa rohkeutta tutustua toisiin lapsiin, liittyä mukaan yhteisiin leikkeihin ja heidän ryhmätyöskentely- ja sosiaaliset taitonsa olivat kehittyneet, eivätkä he olleet jääneet ryhmän ulkopuolelle. Kodassa olevat ihmiset voivat vaihdella, ja uusia ihmisiä voi tulla mukaan joka kerta. Tämän haastateltavat kokivat vaikuttaneen positiivisesti lasten suhtautumisessa uusiin vieraisiin ihmisiin, ja lasten sosiaalinen piiri oli laajentunut. Tarvittaessa Kota mahdollisti myös vetäytymisen ryhmäleikeistä omien leikkien pariin, ja tämä mahdollisuus koettiin tärkeäksi etenkin sellaisten lasten kohdalla, jotka kuormittuivat herkästi suuressa ryhmässä.

Kyllähän täällä on oppineet lapset touhuamaan keskenään ja näkee, että kun ne askartele ja touhuu, että semmoista ryhmätyöskentelyä, vaikka meilläkin on päivähoidossa ja muuta, että kyllähän se antaa, ja sosiaalinen puoli on paljon niin kun, ei jää mitenkään ulkopuolelle ja muuta.

Haastateltavat kokivat tärkeäksi, että heidän varhaiskasvatusikäiset lapsensa pääsivät Kotaan leikkimään ja toteuttamaan itseään oman ikäistensä lasten parissa. Osa lapsista oli muodostanut Kodan kautta kaverisuhteita, jotka ulottuivat myös vapaa-ajalle. Haastateltavat kokivat, että lapset olivat myös kotona iloisempia, pirteämpiä ja hyväntuulisempia päästessään tapaamaan toisia lapsia ja leikkimään heidän kanssaan Kodassa. Vaikka osa lapsista oli myös päiväkodissa, haastateltavat kertoivat Kodalla olevan silti merkitystä heidän varhaiskasvatusikäisten lastensa sosiaalisiin suhteisiin, sillä Kodassa toiminta oli erilaista ja ihmiset vaihtuivat, toisin kuin tutussa päiväkotiympäristössä.

Tuosta meidän pienimmästä kyllä huomaa, hän on 4- vuotias, ei ole enää niin arka, menee leikkimään toisten lasten kanssa ja ei ole niin kiinni minussa, silloin ekoja kertoja kun käytiin, niin minun piti olla joka paikassa, minne menee niin äiti mukana, mutta nythän hän tuolla menee. Ja ihan luottaa siihen, että täällä ollaan ja leikkii muiden kanssa, että siinä on kyllä muutoksen huomannut.

Kodan toiminta tarjoaa varhaiskasvatusikäisille lapsille mahdollisuuksia kehittää sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitoja leikkien ja toimien yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Varhaiskasvatusikäisille lapsille sosiaalisten taitojen harjoittelu on keskeisessä roolissa heidän elämässään ja toimiessaan toisten lasten kanssa he harjoittavat esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, toisten ihmisten kunnioittavaa kohtaamista, erilaisten roolien ottamista ja jakamista. Vanhempi tukee lapsen sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä tarjoamalla lapselle mahdollisuuden tavata toisia lapsia. Lapsi tarvitsee myös aikuisen tukea ja ohjausta oppiakseen sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitoja taitoja, ja Kotaan varhaiskasvatusikäiset lapset tulevat yhdessä vanhempiensa kanssa, joten vanhemmat voivat ohjata lapsia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

10 Johtopäätökset

10.1 Varhaiskasvatusikäisen lapsen kasvattamiseen liittyvät haasteet sekä voimia vievät ja voimia tuovat asiat arjessa

Haastateltavat kertoivat varhaiskasvatusikäisen lapsen kasvattamiseen liittyviksi haasteiksi arjen hallintaan, erityislapsen kasvattamiseen, lasten vauvaiän yövalvomisiin, uhmaikään, vuorotyöhön sekä väsymykseen liittyvät haasteet. Voimia arjessa veivät sairastumiset, vuorotyö, läheisverkoston puuttuminen, kiukkukohtaukset sekä nukkumiseen ja ruokailuun liittyvät haasteet varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa. Haastateltavat kokivat kuormittavaksi ja uupumusta lisääväksi tekijäksi sen, jos he viettivät pitkiä aikoja yksin lasten kanssa kotona. Myös oman ajan puute koettiin voimia vieväksi.

Vanhemmille suunnattujen tutkimusten mukaan lapsiperheet kokevat huolta monenlaisista syistä, esimerkiksi lapsen fyysiseen kasvuun ja kehitykseen, terveyteen ja elämäntapoihin eli liikuntaan, ruokailuun ja lepoon liittyen koki huolta noin 40 % vanhemmista (Perälän ym. 2011, Halmeen & Perälän 2014; Perälän, Vuorisalmen & Halmeen 2014, 96 mukaan). Yli kolmanneksella vanhemmista huoli liittyi lasten sosiaalisiin suhteisiin, kuten kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin, tunne-elämään ja tietokonepelien pelaamiseen. Tiedetään, että ahdistus ja pelot ovat melko yleisiä, ja yleisesti lasten tunne-elämää ja sosiaalisia taitoja tulisi vahvistaa jo varhain, sillä ne voivat olla voimavaroja, joiden avulla voidaan välttää myöhempien ongelmien syntymistä. Esimerkiksi mielenterveysongelmat voivat aiheuttaa pitkäkestoisia inhimillisiä ja taloudellisia seurauksia, sillä ne voivat vaikuttaa oppimiseen, kouluttautumiseen ja työuraan. (Paanasen ym. 2013, Perälän ym. 2014, 96 mukaan.) Tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että vanhemmuuden vahvistamiseen, haasteiden varhaiseen tunnistamiseen ja niiden kehittymisen ja kasautumisen ehkäisemiseen tarvitaan lisää uusia keinoja. Ennakointi edellyttää niin ehkäisevän työn vahvistamista, kuin palveluntuottajien tavoitteellista yhteistoimintaa. (Halme, Vuorisalmi & Perälä 2014, 97.)

Haastateltavat saivat voimavaroja arkeensa varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa sosiaalisista suhteista, vertaistuesta, puhumisesta ja arjen jakamisesta ystävien ja puolison kanssa sekä huumorista. Myös ajoittainen oma aika ilman lapsia, jolloin oli mahdollista päästä esimerkiksi harrastamaan liikuntaa, sekä se, että puoliset mahdollistavat oman ajan ottamisen toisilleen antoivat voimavaroja. Kota-toiminnalla oli myös positiivinen vaikutus voimavarojen lisääjänä, sillä se oli korvannut puuttuvia läheisverkostoja suvun ja ystävien ollessa kaukana.

Vanhempien voimavaroilla on vaikutusta koko perheen hyvinvointiin. Perheen sisäisiä voimavaroja ovat esimerkiksi vanhempien koulutus, heidän tietonsa ja taitonsa sekä luottamukselliset ihmissuhteet. Myönteinen minäkäsitys itsestä kasvattajana auttaa luomaan avoimen ja turvallisen suhteen lapseen. Perheen ulkopuolisista voimavaroista merkityksellisiä ovat muiden ihmisten, kuten sukulaisten, ystävien ja naapureiden tarjoama sosiaalinen tuki. Myös samassa elämäntilanteessa olevat muut lapsiperheet ovat osoittautuneet tärkeäksi tuen

lähteeksi. Merkittäviä kuormittavia tekijöitä ovat arjen raskaus, erityisesti oman ajan puute ja yhteisen vanhempien välisen ajan vähäisyys sekä väsymys. (Hermanson & Pelkonen 2004, 80–81.)

Vertaisryhmätoiminnasta on usein tukea lapselle ja vanhemmille, sillä ryhmissä on mahdollista reflektoida omaa tilannetta ja saada vertaistukea. Vanhemmuuden ja perheiden voimavaroja lisääviä tekijöitä ovat tiedon hakeminen, yhdessä olemisen lisääminen, läheisyys, vuorovaikutus, huumori, sekä arjen vastuiden jakaminen. Lisäksi avun hakeminen läheisiltä ja ystäviltä sekä palvelujärjestelmältä vahvistavat vanhempien voimavaroja. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

10.2 Kodan merkitys varhaiskasvatuseräikäisten lasten vanhempien kasvatustyön tukemisessa

Vertaistuen merkitys vanhemmuuden vahvistamisessa on alettu nähdä peruspalveluissa entistä paremmin. Ryhmässä tapahtuva toiminta mahdollistaa perheille, lapsille ja vanhemmille sosiaalisten suhteiden luomisen, vertaistukea ja osallisuutta. Ryhmätoiminnassa voidaan myös tarjota ammatillista tukea, sekä ohjata tarvittaessa muiden palvelujen piiriin. (Viitala, Kekkonen & Paavola 2008 Halmeen, Kekkosen & Perälän 2012 mukaan, 57.)

Haastateltavat kertoivat saaneensa Kodan toiminnasta tukea vanhemmuuteensa ja varhaiskasvatuseräikäisen lapsen kasvattamiseen erityisesti vertaistuesta ja sosiaalisista suhteista. Kota mahdollisti tutustumisen uusiin samassa elämänvaiheessa oleviin ihmisiin. Haastateltavat kokivat Kodan ilmapiirin rennoksi ja avoimeksi, ja tulijat huomioitiin henkilökohtaisesti ja ystävällisesti, ja tämän koettiin helpottavan Kotaan tulemistä ja toisiin ihmisiin tutustumista.

Vertaistukiryhmä on yksi vertaisuuden toteutumisen tila, paikka ja rakenne, ja vertaistukiryhmässä samankaltaisia asioita kokeneet ihmiset voivat solmia auttamiseen ja tukemiseen liittyviä vastavuoroisia suhteita. Vertaistukiryhmän toiminnan ei tarvitse rajoittua vain kriisien tai haastavien elämäntilanteiden ympärille, vaan niiden avulla voidaan myös rakentaa yhteisyyttä ja

ystävyyssuhteita. Vaikka suurimmassa osassa suomalaisissa ryhmistä kyse on surun, sairaiden tai menetyksen käsittelystä, voidaan vertaistukiryhmiä hyödyntää myös esimerkiksi vanhemmuuden tukemisessa ja itsensä keittämisessä, ja näissä ryhmissä tärkeää on ilo ja yhdessä oleminen. (Jyrkämä 2010, 25.)

Haastateltavat kuvasivat voimauttavaa olevan jo pelkästään sen, että pääsi ”ihmisten ilmoille” ja jakamaan toisten kanssa ihan arkipäiväisiin asioihin liittyviä kokemuksia ja tunteita. Tällaisen ihmisten tapaamisen koettiin olevan huolia ennaltaehkäisevää, niin etteivät omassa mielessä olevat asiat kasaannu, kun niistä pääsee puhumaan toisten kanssa. Haastateltavat kokivat myös toisten samanikäisten lasten vanhempien kanssa keskustelemisen tuovan uusia näkökulmia ja käytännön neuvoja varhaiskasvatusikäisten lasten kasvattamiseen. Samalla Kodassa oli myös mahdollista keskustella Kodan työntekijän kanssa, ja saada tältä neuvoja ja ohjausta tarvittaessa. Myös ammattilaisen näkökulmaa ja ohjausta pidettiin tärkeänä osana Kodan tarjoamaa varhaiskasvatusikäisen lapsen kasvatukseen liittyvää tukea. Osa haastateltavista oli saanut Kodasta samassa elämäntilanteessa olevia ystäviä, joita he tapasivat myös Kodan ulkopuolella.

Vertaisryhmästä saatava sosiaalinen tuki sisältää yksilön tietoisuuden siitä, että on olemassa toisia ihmisiä, joilta voi saada emotionaalista, tiedollista ja arviointia sisältävää tukea sekä käytännöllistä apua. Vertaistuesta on tutkimusten mukaan hyötyä myös monille perheille. Vertaisryhmissä vanhemmat voivat toisiltaan tietoa, joka avaa uusia näkökumia, ja auttaa jäsentämään omaa elämäntilannetta, sekä helpottaa käytännön haasteiden ratkaisemista. Tällaista tietoa tarvitaan asiantuntijalta saadun tiedon lisäksi. Ryhmissä solmitut sosiaaliset suhteet vahvistavat perheiden tukiverkoston. Ryhmät lisäävät vanhempien voimavaroja ja arkisista toiminnoista selviytymistä, auttaneet arjen hallinnassa ja tuoneet mielihyvää ja iloa arkeen. (Vehviläinen-Julkulainen & Teittinen, 1993, Varjoranta 1997, Järvinen ym. 2000, Säävälä ym. 2001, sekä Häggman-Laitila ym. 2000 Hermansonin & Pelkosen 2004 mukaan, 113.)

Kohtaamispaikkatoiminnan tarkoituksena on vahvistaa yhteisöllisyyttä ja siihen pyritään tarjoamalla avointa toimintaa ja vapaata yhdessäoloa, vertaisryhmätoimintaa, teemailtoja, tapahtumia ja tapaamisia sekä muuta paikallisten tarpeiden mukaista ohjelmaa. Lapsille on tarjolla avointa leikki- ja varhaiskasvatustoimintaa. Osallistuja kohdataan arvostavasti, ja heidän turvallisuuttaan, luottamustaan, voimavarojaan sekä huolen puheeksiottamista vahvistetaan. Toiminnalla tuetaan lapsiperheiden arkea ja jaksamista. (Kekkonen 2019, 3–4.)

Kodan toiminta oli haastateltavien mukaan rentoa ja vapaamuotoista, mikä mahdollisti tutustumisen ja yhdessä olemisen toisten kanssa. Vanhemmat ja lapset olivat Kodassa yhtä aikaa, joten toiminta vahvasti samalla niin vanhempien kuin lastenkin sosiaalisia suhteita ja yhteisöllisyyttä. Arkinen, kiireetön ilmapiiri loi hyvät mahdollisuudet keskustelemiselle ja yhteiselle tekemiselle, ja Kodassa käyminen oli osalle haastateltavista joka viikkoinen rutiini, ja voimavarojen tuoja arjen keskelle.

10.3 Kodan merkitys varhaiskasvatukseen lasten sosiaalisten suhteiden ja leikin kehittymiselle

Positiiviset vertaissuhteet tukevat lapsen kehitystä ja tuovat mukanaan ihmisen kehitystä ja sopeutumista lisääviä voimavaroja. Sopeutumisoongelmien ohella vertaissuhdeongelmat ja heikko sosiaalinen asema lapsiryhmässä voivat aiheuttaa myöhemmin mielenterveysongelmia, heikkoa koulumenestystä, koulupudokkuutta ja negatiivista asennoitumista koulua kohtaan (Laddin 2005 mukaan). Jäsenyys lapsiryhmässä voi helpottaa tai muuttaa lapsen sosiaalista ympäristöä ja lapsen käyttäytymistä toisia lapsia kohtaan ja siten vertaissuhteet suojaavat lasta sopeutumisoingelmilta (Hayn ym. 2004 mukaan). Vertaisryhmässä lapsi saa kokemuksia erilaisista tunteista, lapsen luovuus kehittyy, ja hän voi harjoitella erilaisia sosiaalisen käyttäytymisen muotoja ja sosiaalisia taitoja. Lisäksi lapsen kielellisyys ja ongelmanratkaisutaidot kehittyvät. Kehityspsykologisesti määriteltynä vertaisilla tarkoitetaan lapsen kanssa samanikäisiä tai kehityksellisesti saman tasoisia lapsia (Laddin 2005 mukaan). Vertaisryhmä on lapsen kehityksen konteksti, ja siinä lapsi voi kehittää

perustaitojaan ja tuoda esille kyvykkyyttään. Kehityksessä samalla tasolla olevien lasten kanssa lapsi voi solmia ystävyysuhteita ja kuulua ryhmään, ja yleensä nämä lapset ovat myös samanikäisiä. (Vandellin 2000 mukaan; Neitola 2013, 103–105.)

Kota tarjosi varhaiskasvatusikäisten lasten perheille mahdollisuuden tuoda lapset leikkimään ja seurustelemaan yhteiseen paikkaan. Lapset olivat löytäneet leikkiseuraa ja uusia samanikäisiä ystäviä Kodasta. Useilla perheillä välimatkat naapureihin olivat pitkät, eikä lähellä asunut samanikäisiä kavereita. Kota toimi myös alueellisena tutustumispaikkana varhaiskasvatusikäisille lapsille ja heidän perheilleen. Haastateltavat kuvasivat, että heidän lastensa sosiaalinen piiri oli laajentunut, ja osa lapsista oli solminut uusia kaverisuhteita, joita he tapasivat myös Kodan ulkopuolella. Yhdessä toiminen oli kehittänyt lasten sosiaalisia- ja ryhmäytötaitoja, sekä esimerkiksi liikuntasalissa lasten leikkiessä ja pelatessa myös lasten motoriset taidot olivat kehittyneet mallioppimisen avulla. Haastateltavien mielestä Kodassa vietetty aika näkyi myös kotona lasten hyväntuulisuuksena ja vähentyneenä tyytymättömyytenä.

Leikkiessään lapsi tutustuu ympäristöönsä, oppii uusia asioita ja jakaa kokemuksiaan toisten kanssa. Sosiaalisten, motoristen ja tiedollisten taitojen kehittyminen tekee mahdolliseksi sen, että leikkien sisällöt ja toteutustavat monipuolistuvat lapsen kasvaessa (Hughesin 2010 mukaan). Leikin avulla lapsi oppii olemaan yhteistoiminnassa toisten lasten kanssa, muodostamaan ystävyysuhteita sekä tarkastelemaan asioita ryhmän muiden jäsenten näkökulmasta. Se, että lapsi kykenee ymmärtämään ja havaitsemaan, mitä muut kokevat, on oleellinen edellytys lasten leikille. Leikki ei pelkästään heijasta, vaan myös edistää lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä. (Ahonen ym. 2014.)

Haastateltavien suurimmat syyt lähteä Kotaan olivat saada seuraa paitsi itselleen, myös mahdollistaa varhaiskasvatusikäisille lapsilleen sosiaalisia kontakteja ja leikkiseuraa. Samanikäisten leikkikavereiden kanssa lapset pääsivät toteuttamaan omia leikkejään yhdessä tuttujen ja myös uusien tuttavuuksien kanssa. Kodassa lapset valitsivat useimmiten vapaasti leikkinsä, ja tilat mahdollistivat leikkimisen useammassa paikassa. Koska lapset saivat valita

leikkinsä ja tekemisensä suhteellisen vapaasti, Kota mahdollisti lapsille niin ryhmäleikit kuin yksinleikitkin.

Vertaissuhteiden merkitys korostuu varhaiskasvatusikäisten lasten toiminnassa ja oppimisessa ja ryhmään kätkeytyvää voimaa ei ole osattu hyödyntää tarpeeksi (Sajaniemen ym. 2015 mukaan.) Yksilöön liittyvän tuen ja henkilökohtaisen ohjaamisen sijaan monesti tarkoituksenmukaisempaa olisikin ryhmässä toimimisen tukeminen. Kun ryhmään kuulumisen kokemusta vahvistetaan, lapset voivat helpommin löytää omat vahvuutensa ja nähdä erilaisuuden osana normaalia toimintakulttuuria. Ilman yhteyttä toisiin kokemukset eivät kertaannu ja mieli ei jalostu (Sajaniemen, Suhosen, Nislinin & Mäkelän 2015 mukaan). Useimmiten leikki tapahtuu ryhmässä, ja sen avulla muodostuu luontaisesti ihanteellinen tila vuorovaikutukselle ja uuden oppimiselle. Yleensä sosiaalista, toisten kanssa tapahtuvaa leikkiä pidetään erityisen kehittävänä toimintana, mutta yhteisten leikkien lisäksi yksinleikki voi olla myös monipuolista ja rikasta, mikäli lapsella on riittävät edellytykset käyttää mielikuvitustaan. Yksin leikkiessään lapsi tutkii, laajentaa käsityksiään ja mentaalisia mallejaan, sekä kehittää leikissä omia sääntöjä. Kaikki ihmiset tarvitsevat kuitenkin taitoja, joita voi oppia vain yhdessä muiden kanssa, ja siksi on tärkeää ohjata lapsia myös yhteiseen leikkiin. (Sajaniemi ym. 2015 Åkerfeltin & Laitisen 2016 mukaan, 10–11)

Lasten vertaissuhteilla eli kaverisuhteilla ja leikkimisellä on tärkeä merkitys varhaiskasvatusikäisten lasten kehitykselle ja oppimiselle. Haastateltavien kertoessa, että he toivat varhaiskasvatusikäiset lapsensa Kotaan, jotta he saisivat kavereita ja leikkiseuraa, ei siis ole vähäpätöinen asia, vaan sillä on suuri merkitys niin lapsen elämälle tässä ja nyt, kuin myöhemmässäkin elämässä. Positiiviset kokemukset vertaissuhteissa luovat pohjaa lapsen oppimiselle ja sopeutumiselle, ja voivat auttaa lasta myöhemmissä siirtymävaiheissa, kuten esimerkiksi koulun aloittamisessa. Leikin merkitys lapsen elämässä on suuri, ja leikkimahdollisuuksien tarjoaminen toisten lasten kanssa varhaiskasvatusikäiselle lapselle kehittää lasta monipuolisesti.

Lasten päivittäiset kokemukset toisten lasten kanssa joko rohkaisevat tai heikentävät erilaisten taitojen oppimista (Lehtisen 2003, 79–81 mukaan). Vertaussuhteilla on iso merkitys oppimisprosessissa. Vertaisten kanssa toimiessaan lapset oppivat esimerkiksi sosiaalisia taitoja, empatiakykyä ja toisen asemaan asettumista. Vertaisryhmän toiminta on merkittävä osa lasten arkea ja sosiaalisten taitojen ja identiteetin rakentamisen mahdollisuus tulevaisuutta varten. Lapset testaavat omia kykyjään vertaisryhmässä, he luovat ystävyysuhteita, leikkivät ja neuvottelevat yhdessä. Samalla vertaussuhteet ovat emotionaalisesti tärkeitä. Yhdessä oleminen on lapsista hauskaa, ja samalla he voivat jakaa asioita keskenään. Vertaussuhteissa lapset voivat myös tutkia aikuisten maailmaa. Lapset tarvitsevat mahdollisuuden leikkiin ja leikin tuottamaan mielihyvään, ja leikin vaikutus lapsen kehitykseen on valtava. Leikissä lapsia samaan aikaan voi paeta todellisuutta, ja päästä käsiksi todellisuuteen syvällisemmin (Vygotsky 1978, 92–96 Marjasen, Ahosen & Majoisen 2013 mukaan, 60–61.)

11 Pohdinta

Opinnäytetyön aihe, eli Liperin kunnan kohtaamispaikka Kodan toiminnan merkityksen selvittäminen kävijöilleen ja toiminnan kehittäminen olivat ensimmäinen ajatus työn lähtökohdista, kun opinnäytetyönprosessi alkoi. Kodan toiminnan sisällön hahmottaminen oli haastavaa, ennen kuin tutustuin toimintaan osallistumalla siihen. Alkuvaiheessa opinnäytetyössä oli haasteena myös löytää linkki varhaiskasvatuksen ja kohtaamispaikkatoiminnan välillä, sillä opinnäytetyö on osa varhaiskasvatuksen opettajan opintoja, ja lähdin suorittamaan opintoja sosionomin koulutuksen saaneena. Kohtaamispaikka Kodan toiminta ei myöskään ole varhaiskasvatusta, vaan toiminta on avointa kaikille perheille, ja myös nuoret voivat olla Kodan asiakkaita. Kodan toimintaan tutustuttuani näkökulman tarkentaminen varhaiskasvatukseen liittyväksi selkeni.

Opinnäytetyön suunnitelman edetessä työn näkökulma tarkentui liittymään varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kasvatustyön tukemiseen ja

varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisiin suhteisiin, ja siihen mikä on Kodan merkitys näille asioille. Tietoperustassa avataan varhaiskasvatuslakia ja yhteys varhaiskasvatuksen ja ennaltaehkäisevän työn välillä selkeytyi. Tämä helpotti opinnäytetyön aiheen tarkentumista, sillä Kota-toiminta on matalankynnyksen ennaltaehkäisevää työtä lapsiperheille, ja varhaiskasvatus on myös ennaltaehkäisevää työtä.

Opinnäytetyön johtopäätöksistä ilmenee, että Kodan merkitys varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kasvatustyön tukijana on erityisesti sen tarjoama sosiaalinen tuki, johon sisältyvät vanhempien Kodassa solmimat sosiaaliset suhteet ja vertaistuki toisten vanhempien kesken. Kodalla on myös oma paikkansa varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisten suhteiden vahvistajana sekä leikin edistäjänä yhdessä muiden varhaiskasvatuspalveluiden kanssa. Erityisesti kotona lapsia hoitaville vanhemmille avoimet kohtaamispaikat voivat olla tärkeä henkireikä ja mahdollisuus tavata toisia aikuisia. Ennaltaehkäisevä työ lapsiperheiden parissa vahvistaa vanhempien jaksamista, ja vertaistuki kannattelee arjen haasteiden keskellä.

Opinnäytetyön tuloksia ei voida laajasti yleistää, sillä otos on pieni, ja haastattelut tehtiin vain Liperin kunnan kohtaamispaikan kävijöille. Perhekeskuksen kohtaamispaikkoja on valtakunnallisesti ympäri Suomea, ja toiminta voi olla hieman erilaista eri kohtaamispaikoissa. Haastattelujen pohjalta on tulkittavissa, että haastateltavat olivat suhteellisen hyvin pärjääviä perheitä. Voidaan pohtia, miten tällainen toiminta saavuttaisi myös ne perheet, joilla ei välttämättä mene niin hyvin, ja jotka voisivat hyötyä ennaltaehkäisevästä toiminnasta. Kohtaamispaikkaan tuleminen vaatii tulijaltaan uskallusta ja voimia tulla toisten ihmisten pariin, eivätkä nämä piirteet välttämättä täyty jo syrjäytymisvaarassa olevien perheiden kohdalla. Esimerkiksi vanhempien sosiaaliset pelot tai muut haasteet elämässä voivat tehdä Kodan kaltaisiin paikkoihin tulemisesta vaikeaa. Matalankynnyksen toiminnalle ja kohtaamispaikoille on selkeästi tarvetta, ja ne perheet, jotka olivat löytäneet Kodan, olivat saaneet toiminnasta paljon iloa ja hyötyä arkeensa uusien samassa elämäntilanteessa olevien tuttavuuksien, lasten leikkikavereiden ja vanhemmuuden kokemusten jakamisen muodossa.

11.1 Luotettavuus ja eettisyys

Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus, jolloin luotettavuus- ja arviointikriteerit eivät ole tutkijalle vain tarkistuslistoja. Laadukkaan tutkimuksen tekemiseksi on huolehdittava, että tutkimussuunnitelma on tehty huolellisesti, tutkimusasetelma on sopiva ja raportointi on tehty hyvin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127.) Tutkimusaiheen valintaan ja siihen liittyviin eettisiin pohdintoihin liittyvät kunkin tieteenalan omat arvolähtökohdat, toiminnan tavoitteet ja ihmiskäsitykset. Tutkimusetiikassa korostuu erityisesti tutkittavien suoja. Ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan. Tutkittavien suojaan kuuluu, että tutkijan tulee selvittää osallistujille tutkimuksen tavoitteet, riskit ja menetelmät niin, että osallistujat ne varmasti ymmärtävät. Lisäksi siihen kuuluu osallistujan vapaaehtoinen suostumus ja mahdollisuus kieltäytyä tai keskeyttää oma osallistuminen tai kieltää itseään koskevan aineiston käyttö. Tutkijan on varmistuttava siitä, että osallistuja antaessaan suostumuksensa tietää oikeutensa ja sen mistä tutkimuksessa on kyse. Tutkittavien suojaan kuuluu lisäksi osallistujien hyvinvoinnin ja oikeuksien turvaaminen, luottamuksellisuus ja nimettömyys, ellei ole saatu osallistujalta lupaa identiteetin paljastamiseen. Tutkimuksen tekijän on noudatettava tehtyjä sopimuksia ja toimittava vastuuntuntoisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.)

Opinnäytetyötäni varten tehtiin kuusi haastattelua, ja lisäksi yksi koehaastattelu haastattelurungon testaamista varten. Koehaastattelun tuloksia ei hyödynnetty opinnäytetyössä. Haastateltavat valittiin niin, että mahdollisista sopivista haastateltavista käytiin keskustelua Kodan työntekijän kanssa, sillä hänellä oli tietoa siitä, ketkä ovat käyneet toiminnassa säännöllisesti ja kuinka kauan he ovat olleet mukana toiminnassa. Haastateltavilla tuli olla mahdollisimman paljon tietoa ja kokemusta aiheesta. Käytännössä haastateltavien valintaan vaikutti myös se, ketkä kävijät saivat tulla mukaan Kotaan niinä päivinä, kun olin paikalla tekemässä haastatteluita. Haastatteluun suostuneille annettiin teemahaastattelurunko tutustuttavaksi etukäteen ja käytiin läpi mitä varten tietoa kerätään, ja miten haastateltavien antamaa tietoa käsitellään työssä, sekä anonymiteettiin liittyvät asiat. Haastateltaville kerrottiin myös, että he voivat halutessaan keskeyttää haastatteluun ja opinnäytetyöhön osallistumisen missä vaiheessa tahansa.

Haastateltavat olisi voitu hankkia esimerkiksi myös niin, että Kotaan olisi jätetty ilmoittautumislomake haastatteluun, mutta aikataulullisista syistä se oli liian riskialtis vaihtoehto, jos haastateltavia ei olisi löytynytäkään, tai haastatteluajkojen sopiminen olisi ollut haastavaa. Myös ryhmähaastattelun tekeminen yksilöhaastattelujen sijaan olisi ollut yksi vaihtoehto, mutta yksilöhaastattelut tuntuivat sopivammalta tavalta keskustella osittain intiimeistä aiheista. Ryhmähaastattelussa olisi voinut käydä myös niin, että puheliaammat olisivat voineet jättää alleen hiljaisemmat haastateltavat. Kodan toiminta ja sen asiakkaat olivat minulle ennestään tuntemattomia, joten lähdin tekemään opinnäytetyötäni niin sanotusti puhtaalta pöydältä. Minulla ei ollut ennakkokäsityksiä siitä, mitä Kodan toiminta on, vaan tutustuin toimintaan vasta alkaessani tehdä aiheesta opinnäytetyötä.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkijat ja tieteelliset asiantuntijat noudattavat työskennellessään rehellisyyttä, tarkkuutta ja huolellisuutta sekä soveltavat tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä menetelmiä. Lisäksi siihen kuuluu avoimuus tuloksia julkaistaessa sekä kunnioitus muiden tutkijoiden töitä ja saavutuksia kohtaan. Hyvän käytännön mukaan suunnitelma, toteutus ja raportointi tehdään yksityiskohtaisesti ja tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134.)

Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa yhtä oikeaa ohjetta. Tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, jolloin sen sisäinen johdonmukaisuus eli koherenssi painottuu. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa kannattaa huomioida seuraavia asioita: tutkimuksen kohde ja tarkoitus, oma sitoutuneisuus tutkijana, aineiston keruu ja siihen liittyneet mahdolliset ongelmat. Lisäksi luotettavuuden arviointiin vaikuttavat tutkimuksen tiedonantajat, tutkijan sekä tiedonantajan välisen suhteen toimivuus, tutkimuksen kesto, raportointi sekä luotettavuus. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141.)

Laadullisen tutkimuksen tuloksia kirjoittaessa täytyy miettiä tarkkaan mitä kaikkea tutkimusraporttiin kirjoitetaan, jotta tieto olisi luotettavaa. Toisen ihmisen tuottamaa tekstiä tai puhetta tulkitsee aina omista lähtökohdistaan ja tulkinta saattaa tällöin olla eri, kuin mitä sillä alun alkaen on tarkoitettu. Kuinka esimerkiksi

haastateltava ymmärtää haastattelijaa tai toisinpäin. Analyysitapa kannattaa siis miettiä etukäteen, ennen aineiston keruuseen ryhtymistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 69–70.)

11.2 Oppimisprosessi

Opinnäytetyöprosessi kesti noin puoli vuotta. Marras-joulukuussa 2019 alkoi suunnitelman tekeminen, ja helmikuun lopulla 2020 toteutettiin haastattelut. Litterointi, analyysi, tulokset ja johtopäätösten raportointi tehtiin maaliskuuhun. Opinnäytetyöprosessi oli aikataulullisesti aika tiukka, ja etenkin suunnitelmavaiheessa työn hiominen uudestaan ja uudestaan kysyi kärsivällisyyttä. Olen tehnyt edellisen opinnäytetyöni vuonna 2017 sosionomikoulutuksessa, ja tein sen parin kanssa. Nyt tein opinnäytetyön yksin, ja se oli omanlainen oppimiskokemuksensa. Välillä kaipasin näkökulmia ja ajatusten vaihtoa jonkun kanssa, sillä yksin tehdessä tuntui, että sokeudun työlle. Toisaalta nyt selvitin työn jokaisen vaiheen yksin, ja se oli omalla tavallaan opettavainen kokemus, koska en voinut turvautua keneenkään toiseen. Sain prosessin aikana itsevarmuutta ja uskoa siihen, että pystyn saattamaan opinnäytetyön myös yksin valmiiksi asti.

Teoreettisen tietoperustan keräämiseen tuotti omat haasteensa vallitseva tilanne, eli koronapandemia ja sen myötä kirjastojen sulkeutuminen. Onneksi olin ehtinyt hankkia muutamia kirjoja jo haastatteluita tehdessäni, ja osa kirjoista oli hyödyllisiä teoriaosuutta ja johtopäätöksiä kirjoittaessani. Myös internetistä löytyvien materiaalien hyödyntämien ja kirjastojen E-aineistot auttoivat teoriaosuuden valmiiksi saattamisessa.

Opin tämän prosessin aikana suunnittelemaan ja aikatauluttamaan työskentelyäni paremmin, ja myös pysyin aikataulussa. Olen myös saanut luottamusta tehdä itsenäisiä päätöksiä ja valintoja työn suhteen. Teoreettisessa mielessä pääsin syventymään varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen kehittymiseen, leikin merkitykseen ja vanhemmuuden tukemisen näkökulmiin. Vaikka aluksi tuntui, ettei työni oikein

istu varhaiskasvatuksen opettajan opintojen opinnäytetyöksi, opin lopulta monenlaisia asioita juuri varhaiskasvatuksen tarkoituksesta ja monipuolisista tavoista toteuttaa sitä.

Sosionomitaustaisena varhaiskasvatuksen opettajana näen vanhemmuuden tukemisen tärkeänä osana varhaiskasvatuksen toimenkuvaa, sillä vanhemmilla on pääasiallinen vastuu lasten kasvattamisesta, ja varhaiskasvatuksen yksi tehtävä on tukea vanhempia heidän kasvatustyössään. Vanhempien hyvinvointi ja jaksaminen näkyy heidän lastensa hyvinvoinnissa, joten on tärkeää tarjota tukea ja palveluita vanhemmuuden tueksi. Opinnäytetyön tekeminen laajensi kuvaa siitä, mitä työ varhaiskasvatuksessa voi olla perinteisen päiväkodissa tapahtuvan työn lisäksi. Kiinnostukseni heräsi erilaisia varhaiskasvatukseen liittyviä työmahdollisuuksia kohtaan, sillä koen sosionomiksi kouluttautuneena, että hyödyntäisin mielelläni myös tätä koulutusta tulevassa työssäni.

11.3 Jatkotutkimusaiheet ja opinnäytetyön hyödynnettävyys

Liperin kunta voi hyödyntää opinnäytetyön tuloksia kohtaamispaikka Kodan toiminnan kehittämisessä asiakkaiden tarpeita paremmin vastaaviksi. Jatkokehitysmahdollisuuksia opinnäytetyölle voisi olla esimerkiksi laajemmin kohtaamispaikkojen merkityksen selvittäminen Pohjois-Karjalan alueella tai valtakunnallisesti Suomessa. Voisi myös selvittää, että täytyvätkö kohtaamispaikkojen kriteerit tasavertaisesti eri alueilla.

Opinnäytetyö oli pintaraapaisu siihen työhön, mitä kohtaamispaikkatoiminta pitää sisällään. Kohtaamispaikoissa tehdään työtä koko perheen kanssa, eli asiakkaita voivat olla myös nuoret. Jos näkökulmaa laajentaa varhaiskasvatuksesta myös nuoriin, niin kohtaamispaikkatoiminnasta riittäisi varmasti lisää mielenkiintoisia tutkimusaiheita eteenpäin vietäväksi. Tässä työssä aihe oli rajattu varhaiskasvatusikäisiin lapsiin ja heidän vanhempiinsa, johtuen koulutukseni suuntauksesta. Työtäni voivat hyödyntää opiskelijat, jotka opiskelevat varhaiskasvatusta: Opinnäytetyö laajentaa kuvaa siitä, mitä työ varhaiskasvatuksen parissa voi olla perinteisen päiväkodissa tapahtuvan työn lisäksi.

Lähteet

- Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Nurmi, J.-E., Pulkkinen, L. & Ruoppila I. 2015. Ihmisen psykologinen kehitys. Juva: PS-kustannus.
- Backström, A. 2020. Vertaistuesta voimaa. Erityisvoimia. <https://erityisvoimia.fi/vertaistuesta-voimaa/> 3.4.2020.
- Heinämäki, L. Varhaista tukea lapselle – työväliseenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.
- Heiskanen, L., Helamaa, T. Laru, S., Muuronen, K., Salmi, A., Satuli- Kukkonen, T. & Ukkonen- Wallmeroth J. Vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen järjestöjen yhteistyönä. Teoksessa: Hakulinen, T., Laajasalo, T. & Mäkelä, J. 2019. Vanhemmuuden ja parisuhteen vahvistaminen - Teoriasta käytäntöön. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 30–37.
- Helenius, A. & Korhonen, R. Leikin ensi askeleita. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus. 68–77.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2018. Varhaiskasvatus - perusteita. Helsinki: Books on Demand.
- Hermanson, E. & Pelkonen, M. 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena – opas työntekijöille. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Halme, N., Kekkonen, M. & Perälä, M-L. 2012. Perhekeskukset Suomessa – Palvelut, yhteistoiminta ja johtaminen. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Holm, J., Huuskonen, P., Jyrkämä, O., Karnell, S., Laimio, A., Lehtinen, I., Myllymaa, T & Vahtivaara J- M. 2010. Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA.
- Kekkonen, M. 2019. Kohtaamispaikka perhekeskuksessa. Tutkimuksesta tiiviisti 2. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137395/TUTI%202019_2_15022019.pdf?sequence=4&isAllowed=y 22.11.2019.
- Kinnunen, U. & Mauno, S. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa: Rönkä, A. & Kinnunen, U. 2002. Perhe ja vanhemmuus – Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otava. 99–118.
- Kiviniemi, K. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.
- Koivula, M. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa: Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa M. 2013. Pienten piirissä - Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS-kustannus.
- Koivunen P.-L. & Lehtinen, T. 2016. Kasvu Kiikarissa – Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Juva: PS-kustannus.
- Lehtonen, H. 1990. Yhteisö. Kansalaisfoorumi. https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/sosiaalinen_paaoma_ja_yhteisollisyys/aiemmat_artikkelit/yhteiso 3.4.2020.
- Laine, K. Vertaisryhmä ja syrjäytyminen. Teoksessa: Laine, K. & Neitola, M. 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.13–39.
- Leinonen, J. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen. Teoksessa: Heikka, J., Fonsen, E., Elo, J. & Leinonen, J. 2016. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry. 16–40.

- Liperin kunta. 2019. Liperin kohtaamispaikka Kota. <https://www.liperi.fi/kohtaamispaikka-kota?inheritRedirect=true> 3.12.2019.
- Lundbom, P. Ehkäisevä työ käsitteenä ja toimintana. Teoksessa: Pylkkänen, S & Viitanen R. 2014. Ehkäisevä työ pedagogisesti. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. 8–14.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2018. Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-vanhemman-varhainen-vuorovaikutus/> 3.4.2020.
- Marjanen, P., Ahonen, J. & Majoinen, L. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa: Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. 2013. Pienten piirissä – Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS-kustannus. 47–71.
- Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus.
- Mäkisalo, K. 2019. Opparista. jeena.karttunen@edu.karelia.fi. 13.01.2019.
- Neitola, M. Vertaissuhteiden merkitys ja muotoutuminen kasvuyhteisössä. Teoksessa: Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. 2013. Pienten piirissä – yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS-kustannus. 99–140.
- Opetushallitus. 2019. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.
- Paananen, R. & Gissler, M. Hyvinvointi ulottuu sukupolvien yli. Teoksessa: Lammi – Taskula, J & Karvonen, S. 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 208–217.
- Perälä M.-L., Vuorisalmi, M. & Halme, N. 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Pietilä-Hella, R. Perhevalmennus äitien kohtaamispaikkana. Teoksessa: Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila–Oikkonen P. 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaalialalla. Helsinki: Tammi. 2010. 99–110.
- Roos, P. 2017. Osallisuuden polulla. Teoksessa: Pedagogiikan aika. 2017. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto. 23–24.
- Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY.
- Röpelinen, A-M. Lähiötyö lapsiperheiden parissa – mukavaa puuhastelua vai ongelmiin tarttumista? Teoksessa: Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. 2008. Yhteisöt ja sosiaalityö – Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Juva: PS-kustannus. 173–192.
- Salmi, M. & Lammi – Taskula, J. Työn ja perheen yhteensovittaminen hyvinvoinnin tekijänä. Teoksessa: Lammi – Taskula, J. & Karvonen, S. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 38–51.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Perhekeskukset kokoavat lapsiperheiden palvelut yhteen. <https://stm.fi/lape/perhekeskukset> 22.11.2019.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Voimavaralähtöiset menetelmät. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola/voimavaralahtoiset_menetelmat 22.04.2020.
- Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.
- Tieteen termipankki. 2020. Filosofia: Kvalitatiivinen tutkimus. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:kvalitatiivinen_tutkimus 24.01.2020.
- Toimeksi. 2018. Vertaistoiminta. <https://www.toimeksi.fi/kansalais-ja-yhdistystoimijoille/vertaistoiminta/> 1.4.2020.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

- Turja, L. & Vuorisalo, M. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa.
Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola - Pennanen P. 2016.
Valloittava varhaiskasvatus - Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia.
Tampere: Vastapaino. 36–55.
- Åkerfelt, T.-N. & Laitinen M. 2016. Leikki esiopetuksessa – Tukimateriaali.
Opetushallitus.

Saatekirje haastateltaville

Hei!

Olen Jeena Karttunen, Karelia ammattikorkeakoulun opiskelija, ja opiskelen varhaiskasvatuksen opettajaksi. Teen opintoihini kuuluvaa opinnäytetyötä Liperin kunnan Kota-toiminnasta. Teen tutkimuksellisen opinnäytetyön ja kerään aineiston tekemällä yksilöhaastattelut neljälle Kodan kävijälle. Toteutan haastattelut helmikuun aikana. Haastateltavat osallistuvat haastatteluun nimettöminä ja osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Noudatan koko tutkimuksen ajan salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta. Toimitan haastateltaville haastattelun aiheen ja haastattelukysymykset etukäteen tutustuttavaksi. Haastattelu ei vaadi muuten etukäteen valmistautumista, vaan tarkoitus on keskustella rennossa ilmapiirissä. Varaan jokaisella haastattelulle aikaa tunnin, ja haastattelut toteutetaan Kodan tiloissa. Haastattelut nauhoitetaan. Haastattelujen tuloksia tullaan hyödyntämään Kodan toiminnan kehittämiseksi.

Opinnäytetyöni ohjaajina toimivat Karelia ammattikorkeakoulun lehtorit Antti Raekorpi ja Päivi Putkuri ja yhteyshenkilöni on varhaiskasvatuksen vastaava Sari Miinalainen (0407140899).

Annan tarvittaessa mielelläni lisätietoa opinnäytetyöstäni.

Ystävällisin terveisin:

Jeena Karttunen

Varhaiskasvatuksen opettaja opiskelija, Karelia Amk

Haastattelulupa

Hei!

Teen opinnäytetyönäni selvityksen Liperin kunnan kohtaamispaikka Kodan merkityksistä varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kasvatustyön tukemisessa. Hankin aineiston tutkimukseen haastattelemalla Kodassa vierailevien varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempia yksilöhaastatteluin. Nauhoitan kaikki haastattelut. Tutkimukseen osallistuminen on luottamuksellista. Käsitelen kaikkea opinnäytetyöhön liittyvää materiaalia niin, että haastateltavien anonymiteetti säilyy. Opinnäytetyön valmistuttua tuhoan nauhoitteet ja muut haastatteluihin liittyvät materiaalit. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja voit halutessasi keskeyttää osallistumisen missä vaiheessa tahansa.

Paikka ja päivämäärä
nimenselvennys

Haastateltavan allekirjoitus ja

Haastattelijan allekirjoitus ja nimenselvennys

Teemahaastattelurunko

Perustiedot:

Ikä/sukupuoli:

Lasten ikä/iät ja lukumäärä:

Käytkö säännöllisesti Kodassa?

Mitä kautta löysit Kodan?

Onko toiminnan tiedottaminen ollut selkeää/riittävää?

Toiminnan merkityksellisyys:

Miksi lähdit alun perin Kotaan ja mitä odotuksia sinulla oli toiminnan suhteen?

Mihin Kodan toimintoihin olet osallistunut tai aiot osallistua?

Millaista Kodan toiminta on, miten kuvailisit toimintaa?

Millainen merkitys Kodalla on sinulle ja mikä on saanut sinut jatkamaan käymistä Kodassa?

Kasvatuksen tukeminen/varhainen tuki:

Millaista on varhaiskasvatusikäisen lapsen kasvattaminen ja vanhempana oleminen?

Millaisia haasteita koet liittyvän varhaiskasvatusikäisen lapsen kasvattamiseen?

Mitkä asiat vaikuttavat varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhempana jaksamiseen?
Mistä saat voimia? Mikä vie voimia?

Millaista tukea olet saanut varhaiskasvatusikäisen lapsen kasvattamiseen Kodan toiminnasta?

Millaista arjen apua tai tukea olet saanut Kodasta liittyen arkeen
varhaiskasvatusikäisen lapsen kanssa?

Millaisiin kasvatustyötä tukeviin tahoihin olet tutustunut Kodan kautta?

Millaista konkreettista tukea tai tietoa liittyen varhaiskasvatusikäisiin lapsiin ja heidän kasvattamiseensa haluaisit saada Kodasta?

Mitkä Kodan toiminnot tai tapahtumat ovat olleet hyödyllisiä varhaiskasvatusikäisen lapsen perheelle?

Miten Kodan toimintaa voisi kehittää niin, että se palvelisi paremmin varhaiskasvatusikäisen lapsen perheen tarpeita?

Vertaissuhteet

Millaista vertaistukea olet saanut Kodasta ja millaista vertaistukea haluaisit saada?

Miten tärkeitä sosiaaliset suhteet ovat sinulle arjessa varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhempana?

Miten Kota on tukenut sosiaalisia suhteitasi?

Miten Kodan toiminta on vaikuttanut sinun ja perheesi arkeen?

Vanhemman mielipiteen huomioiminen Kodan toiminnassa:

Millä tavoin olet voinut vaikuttaa Kodan toiminnan sisältöön? Onko vaikuttaminen sinulle tärkeää?

Millainen Kodan ilmapiiri on mielestäsi?

Varhaiskasvatusikäisen lapsen mielipiteen huomioiminen Kodan toiminnassa:

Millaisia ajatuksia perheesi varhaiskasvatusikäinen lapsi/lapset ovat tuoneet esille puhuttaessa Kodasta?

Millaista toimintaa varhaiskasvatusikäinen lapsesi on toivonut tai ilmaissut haluavansa Kodalta?

Miten Kodan toiminta on tukenut varhaiskasvatusikäisen lapsesi sosiaalisia suhteita ja vaikuttanut hänen hyvinvointiinsa?

Onko jotain muuta, mitä haluaisit kertoa ja mikä ei tullut haastattelussa esille?

Esimerkki analyysipolusta

Vaihe 1. Litterointi ja koodaus

Koodasin haastattelut erottaakseni ne toisistaan.

Esimerkki litteroinnista:

v1 **Mitkä asiat vaikuttavat varhaiskasvatuskäisen lapsen vanhempana jaksamiseen? Mikä vie voimia, mikä antaa voimia?** Tämmöset tapaukset niinkuin Kota, että pääsee samantyyppisten ihmisten ja samassa tilanteessa olevien ihmisten kanssa purkamaan vaan ihan arkipäivää, eli se on sellanen henkireikä. **Minkä koet vievän voimia?** Mikähän vie voimia? Me ollaan onneks sairastettu aika vähän, sairaudet tietysti aina, meillä nyt miehen iltavuoroviikot, on aina paljon raskaampia, eli se vuorotyö on semmonen, mikä vie, vaikka nyt oon kotona vielä, ja sitten kun on suku kaukana.

Vaihe 2. Teemoittelu

Teemoittelin aineiston värikoodein.

Esimerkki teemoittelusta:

v3 **Käytkö säännöllisesti Kodassa? Melko säännöllisesti, aika ussein on tullu käyty, nyt kun on aikaa, oon siis äitiyslomalla.** mutta tuota, sitten kun työt alkaa niin sittenhän sitä ei kerkee. Mietin sitä, että jos sitten jonkun päivän löytäs sittenkin vielä, että pääsis käymään täällä.

Vaihe 3. Tiivistäminen

Alleviivasin ja keräsin aineistosta tutkimuskysymyksiini liittyvät aineistot ja siirsin ne omaksi tiedostoksi.

v5 **Millaista Kodan toiminta on, miten kuvailisit toimintaa? Tää on semmonen niinku missä vanhemmat saa jutella keskenään ja sitte tota lapset saa leikkiä keskenään.**

Vaihe 4. Pelkistäminen, alaluokkien ja pääluokan muodostaminen

Sosiaaliset suhteet, pelkistetyt ilmaukset

henkistä tukea vanhemmille
jos äiti voi hyvin nii lapsetkin voivat hyvin
ilmapiiri täällä, on mukava tulla ja helppo olla.
kaikkein tärkeintä on sosiaaliset suhteet

arkisten asioiden jakaminen muillekin vanhemmille, että lähtevät pois sieltä kotoa
tietokone tai sosiaalinen media, eihän se tuo sitä, mitä kasvotusten ei oo kontaktia kodin ulkopuolelle, semmosta seuraa
Just se, ihan vaan arkiasioita, niistä jutteleminen.

Alaluokat:

Empatia
Hyväksyvä ilmapiiri
Sosiaaliset kontaktit
Keskusteleminen
Vertaistuki

Pääluokka: Sosiaalinen tuki

Vaihe 5. Yhteenvedot haastatteluista.

Kirjoitin jokaisesta haastattelusta yhteenvedon.

Esimerkki yhteenvedosta:

v1 Sosiaalisten suhteiden ja vertaistuen merkitys on hänelle suuri, ja Kodasta hän on saanut molempia. Hän kokee, että jaksaa henkisesti paremmin, kun pääsee puhumaan ja jakamaan arkea toisten ihmisten kanssa, ja Kodan toiminnan hän on sitä kautta kokenut merkitykselliseksi nimenomaan itselleen äitinä.

Vaihe 6. Tulokset

Esimerkki tulosten kokoamisesta:

Sosiaaliset suhteet ja vertaistuki

Sosiaaliset suhteet ja toisten vanhempien kanssa jaettu vertaistuki olivat kaikille haastateltaville tärkeintä Kodan toiminnassa. Sosiaalisten suhteiden kerrottiin antavan henkistä tukea ja voimia arkeen, piristystä sekä toisten aikuisten seura koettiin tärkeäksi arjen keskellä. Osa haastateltavista oli saanut Kodan kautta uusia ystävyys-suhteita, ja he tapasivat toisiaan myös Kodan toiminnan ulkopuolella. Osa haastateltavista ei ollut luonut varsinaisia ystävyys-suhteita, mutta he kokivat saaneensa kaipaamiaan sosiaalisia kontakteja Kodasta. Haastateltavat kokivat, että Kodassa oli helpompi tutustua toisiin vanhempiin.

Vertaistuen merkitys haastateltaville oli myös suuri. Kaikki haastateltavat mainitsivat vertaistuen antavan voimia ja jaksamista arkeen sekä perspektiiviä varhaiskasvatusikäisten lasten kasvattamiseen. He kuvasivat, että on tärkeää lähteä

välillä pois kotoa tapaamaan muita samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä.

Haastateltavat kertoivat, että jos viettää paljon aikaa lasten kanssa kotona keskenään, varhaiskasvatusikäisten lasten kasvattamiseen liittyvät haasteet voivat alkaa tuntua todellista suuremmilta. Toisten vanhempien kanssa puhuminen muistutti, että samojen haasteiden kanssa muutkin vanhemmat painivat, ja sen tiedostaminen toi helpotusta.
